ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΥ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ ΚΡΗΤΙΚΑ

«Βρυέννιος δὲ φωτὸς ἀπολαυέτω, ὃν ἐκτόπως ἀποτροπιαζόμενοι ἡμῶν οἱ διάφοροι ἐν ταῖς παρ' αὐτοῖς βιβλιοθήκαις φρουροῦσι τέως ἀνέκδοτον»

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ πρὸς Σαμουὴλ Οἰκουμ. Πατριάρχ. [1]

Παλαιόθεν γνωστὴ ἡ δρᾶσις καὶ ἡ ἀξία *Ἰωσὴφ τοῦ Βρυεννίου*, ἐγένετο τελευταίως ἀντικείμενον εὐρυτέρας ἐξετάσεως [2]· ἡ μορφὴ καὶ τὰ γραπτά του φαίνεται ὅτι θὰ μελετηθοῦν ἀκόμη καὶ πᾶσα περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του πληροφορία προστιθεμένη εἰς τὰ ἐγνωσμένα θὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν καλυτέραν γνῶσιν τῶν κατὰ τοὺς τελευταίους Παλαιολόγους χρόνων τῆς ἐπαπειλουμένης πτώσεως [3]. Συνείδησις ὅλως ἰδιαιτέρα ὁ μοναχὸς καὶ διδάσκαλος Ἰωσήφ, συνέδεσε τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον του πρὸς τὰς δύο ἑλληνικὰς μεγαλονήσους, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Κρήτην. Τὰς πρὸς ἀμφοτέρας σχέσεις του ἐξητάσαμεν ἤδη καὶ ἐν συνεχείᾳ θὰ διαφωτίσωμεν διὰ τῆς δημοσιεύσεως σχετικῶν κειμένων. Σήμερον παρέχεται εἰς ἡμᾶς ἡ εὐκαιρία δημοσιεύσεως ἐκ τοῦ πατμιακοῦ κώδ. *τμ'* δύο ἔργων τοῦ Βρυεννίου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν προδήλως ἐγράφη ἐν Κρήτῃ, τὸ δ' ἕτερον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκεῖθεν ἀπέλασίν του (1401) μετὰ εἰκοσαετῆ διδασκαλίαν καὶ πατριαρχικὴν ἐξαρχίαν.

Περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ διαμονῆς καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἐξώσεως τοῦ Ἰωσήφ, δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ἐπιθυμῶν τοῦτο πλείονα εἰς ὅσα ἐπὶ τούτῳ ἐγράψαμεν [4]. Ἐδῶ μόνον ὑπενθυμίζω ὅτι ἐντύπως ἔχομεν τὸν Ἐξιτήριον λόγον αὐτοῦ ἐκ Κρήτης, ἐκδοθέντα ὑπὸ Εὐγ. τοῦ Βουλγάρεως [5], καὶ ἐπιστολὴν πρὸς Γιανούλην Δὲ Σπίγαν, ἐπανεκδοθεῖσαν μετὰ βελτιώσεων παρ' ἡμῶν [6]. Καὶ εἰς μὲν

---

[1] Ἐκκλ. Ἀλήθεια Β' 1 Σεπτεμβρ. 1882, σ. 749α.

[2] Ν. Β. Τωμαδάκη, Ὁ Ἰωσὴφ Βρυέννιος καὶ ἡ Κρήτη κατὰ τὸ 1400, ἐν Ἀθήναις 1947. Ἐκεῖ καὶ πᾶσα ἡ μέχρι τοῦ 1947 βιβλιογραφία.

[3] Ὁ καθηγ. Φ. Κουκουλές, κρίνων τὸ περὶ Βρ. βιβλίον μου, ἐπηύξησε τὰς ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ θεολόγου τούτου γνωστὰς λαογραφικὰς εἰδήσεις, περ. «Κρητικὰ Χρονικά», Β', 1948, σσ. 371 - 6.

[4] Ἔνθ' ἀνωτ. 83 ἑξ. ἰδίᾳ σ. 106 ἑξ. ὅπου ἐξετάζονται τὰ περὶ ἐξόδου αὐτοῦ ἐκ Κρήτης.

[5] Ἐν Λειψίᾳ 1784, ἐν Γ' τόμῳ τῶν Εὑρεθέντων σ. 34 ἑξ.

[6] Ἔνθ' ἀνωτ. σσ. 131 - 132.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

τὸν λόγον τὸν ἐξιτήριον ὁ Βρ. ὁμιλεῖ περὶ *ἀποδημίας* ἐκ Κρήτης, εἰς δὲ τὴν ἐπιστολὴν περὶ *ἐξορίας*· ὡμίλει δ᾽ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀσφαλέστερον ἢ ἐν τῷ λόγῳ (ὁ ὁποῖος θὰ ἐτύγχανεν εὐρείας κυκλοφορίας)· φοβούμενος τὴν λογοκρισίαν τῶν Ἑνετῶν ἠδυνάτει νὰ χαρακτηρίσῃ τὰ πράγματα, οὕτω δὲ τὴν μὲν Ἑνετικὴν ἀριστοκρατίαν χείλει ἐπῄνει, τοὺς δὲ διεφθαρμένους ἱερωμένους τῆς Κρήτης, τοὺς συνεργήσαντας εἰς τὴν ἐξορίαν του καὶ φθάσαντας μέχρι σημείου ὑποταγῆς εἰς τὸν πάπαν, κατηγόρει· ἐπὶ πλέον προέτρεπε τοὺς ὀρθοδόξους τῆς μεγαλονήσου ν᾽ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῶν τοιούτων ἱερωμένων.

Τύχῃ ἀγαθῇ ἔχομεν σήμερον καὶ ἄλλο μνημεῖον τῆς ἐν Κρήτῃ δράσεως, τῆς ἐκεῖθεν ἀπελάσεως καὶ τῆς μετὰ ταῦτα ἐν Κων/λει διαβιώσεως τοῦ Βρυεννίου, *Λόγον πρὸς τοὺς Κρῆτας παραμυθητικόν*, ὃν περαιτέρω ἐκδίδω ἐκ τοῦ κώδ. υμ΄ τῆς Πάτμου. Τοῦ ἔργου πιστὸν ἀπόγραφον ἀπεστάλη εἰς ἐμὲ ὑπὸ τῆς Ἱ. Βασιλικῆς ταύτης Μονῆς [1]. Ὁ Λόγος δ᾽ οὗτος οὐ μόνον εἶναι μνημεῖον ἁπλότητος καὶ καλλιεπείας, ἀλλὰ καὶ πλείστας ὅσας περὶ τοῦ Βρυεννίου παρέχει εἰς ἡμᾶς εἰδήσεις, ἢ ὅλως νέας ἢ ἐπικυρούσας ἢ ἀναιρούσας τὰς γνωστάς.

Καὶ πρῶτον μὲν περὶ πατρίδος [2] καὶ ἡλικίας [3]. Ρητῶς ὀνομάζει τὴν βασιλεύουσαν ὡς πατρίδα αὐτοῦ ὁ Βρ. «Τὸ τῆς πόλεως (=Κων/λεως) εἰς

---

[1] Καὶ ἐντεῦθεν εὐχαριστοῦμεν τοὺς κληρικοὺς τοῦ ἱεροῦ καθιδρύματος διὰ τὸ ἀπόγραφον τοῦ κώδικος. Ὁ κῶδιξ ΥΜ΄ τῆς Πάτμου ἐγράφη τῷ ͵ϛϡκθ΄ ἔτει [1421] χειρὶ Μιχαὴλ ἱερέως Καλοφρενᾶ, σύγκειται δ᾽ ἐκ φύλλων 180. Πρβλ. Πατμιακὴ Βιβλιοθήκη ὑπὸ Ἰωάννου Σακκελίωνος. Ἀθήνησιν 1890, σ. 199.

[2] Πατρίδα παρεδέχθημεν, Ἔνθ᾽ ἀνωτ. σσ. 17 - 18, νῆσόν τινα μικράν, ἀποκρούσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο δὲν φαίνεται νῦν ὀρθόν.

[3] Ἔνθ᾽ ἀνωτ. σ. 17, ἐδέχθημεν γεννηθέντα τὸν Βρ. περὶ τὸ 1340. Δὲν νομίζομεν ὅτι κατόπιν τῶν νέων μαρτυριῶν πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ 1350, καὶ ἐὰν ἀκόμη τὸ ἐπιχείρημα ἡμῶν περὶ σχέσεων τοῦ Βρ. πρὸς τὸν μητροπ. Θεσσαλονίκης Νικόλαον Καβάσιλαν δὲν εὐσταθῇ, πρβλ. Revue des Études Byzantines VI, 1948, σσ. 117 - 118. Ὅτι ὁ Νικόλαος Καβάσιλας οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἀρχιερεὺς Θεσσαλονίκης, ἤδη ὑπεστήριξεν ὁ πατὴρ S. Salaville A.A., Brevis notitia de Nicolao Cabasila ejusque liturgico-spirituali doctrina, «Ephemerides Litourgicæ» Ρώμη 1936, σσ. 384 - 401 (ὅρα καὶ κρίσιν ὑπὸ A. Raes S.J. OCP 3, 1937, σ. 703) καὶ Nicolas Cabasilas, Explication de la Divine Liturgie, Introduction et traduction de S. Salaville, A.A. «Sources Chrétiennes», Παρίσιοι 1943. Ἡ ἀντίθετος ἄποψις, στηριζομένη εἰς γραφὴν τοῦ Minus τοῦ Φραντζῆ, PG 156, στ. 1036 - 7, ἐγένετο ἀσπαστὴ ὑπὸ ἄλλων καὶ τοῦ L. Petit. Ὄντως τὸ Minus φέρει τὴν ὁσιωτάτην Θωμαΐδα ὡς μεταβᾶσαν εἰς Θεσσαλονίκην «*Νικολάου*» τοῦ Καβάσιλα καὶ ἀδελφοῦ αὐτῆς ἀρχιερέως ἐκεῖσε ὄντος». Εἰς τὸν τόπον τοῦ χωρίου τούτου τὸ Majus ἔχει «Καὶ μετά τινα καιρὸν ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην διὰ τὸ ἐκεῖσε εἶναι τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Καβάσιλαν ἀρχιερέα», Bon 139, PG 156, στ. 751, ὅπερ ὁ Ἰ. Β. Παπαδόπουλος (Teubner, σ. 142) ἐξέδωκε «... διὰ τὸ ἐκεῖσε εἶναι τὸν <*Νεῖλον*> Καβάσιλαν καὶ ἀδελφὸν αὐτῆς ἀρχιερέα». Ἑπομένως ἢ εἰς τὸ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

ἔρημον ἐξορίζεσθαι βέλτιον ἢ τοὐναντίον; ἐκ τῶν νήσων εἰς τὴν ἤπειρον ἢ ἐντεῦθεν ἐκεῖσε; Ὅπου τις ἐκ πολλοῦ διψᾷ καὶ προσμένειν ἐφίεται ἢ ἔνθα δυσαρεστεῖται καὶ ἀπαναίνεται;... *Εἰς τὴν πατρίδα ἐκ τῆς ἀλλοτρίας ἢ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκ τῆς ἐνεγκαμένης;* Εἰς τὴν πόλεων Πόλιν ἢ εἰς χωρίον ἀνώνυμον;»[1]. Ἀλλοτρία καὶ ἀλλοδαπή, ὡς ὑπόδουλος εἰς τοὺς Ἑνετούς, εἶναι ἐδῶ ἡ Κρήτη. Ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν «Αὐτὸς δ' ὑπερβὰς τὰ πεντήκοντα ἔτη σπουδαῖον οὐδὲν οὐδὲ γενναῖον ἐπιδείξασθαι ἴσχυσα»[2]. Τὴν ἔκφρασιν ταύτην συναντῶμεν καὶ εἰς ἄλλα ἔργα τοῦ Βρ. τῆς αὐτῆς ἐποχῆς[3].

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον διαμονῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναλαμβάνεται ἡ περὶ εἰκοσαετίας πληροφορία «καὶ ἀνελπίστως εἴκοσιν ἔτη πολιτευόμενος»[4].

Ὡς πρὸς τὴν διαμονὴν ἐν Κρήτῃ[5]: «τῆς πόλεως ᾤκουν αὐτὸ τὸ μεσαίτατον». Πόλις ἐνταῦθα βεβαίως εἶναι ὁ Χάνδαξ[6] (Candia, Κρήτη ἄλλως)

Minus τὸ *Νικόλαος* ἐγράφη ἀντὶ τοῦ *Νεῖλος*, ἢ ὁ Νεῖλος οὗτος ἐλέγετο πρὸ τοῦ ἱερωθῆναι Νικόλαος. Ὁπωσδήποτε ἡ Θωμαῒς ἦτο μήτηρ «τοῦ σοφωτάτου Καβάσιλα Νικολάου» (οὐχὶ ἀρχιερέως) καὶ ἀδελφὴ τοῦ ἀρχιερέως Νείλου (πιθανὸν κατὰ κόσμον Νικολάου). Ἂν ὁ Νικόλαος, ἀνεψιὸς τῶν Καβασιλέων, οὐδέποτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴ τοῦ Βρ., δύναται νὰ ἐγράφη καὶ μετὰ τὸ 1363, ἑπομένως οὐδεμίαν ἀποδεικτικὴν ἀξίαν ἔχει ὡς πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ γράφοντος Ἰωσὴφ Βρυεννίου.

Οὐδεμίαν ἐξ ἄλλου ἀποδεικτικὴν ἀξίαν ἔχει ἡ αὐτὴ ἐπιστολὴ περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Νικολάου Καβάσιλα, παρὰ τὰ ἀντιθέτως σημειούμενα ἐν REB VI, 1948, σ. 118.

[1] Παρ. 456 - 457.

[2] Παρ. 483 - 484.

[3] Τωμαδάκης, Ἔνθ' ἀνωτ. σ. 16 - 17.

[4] Πόθεν ἤρχετο καὶ πότε ἔληγεν ἡ εἰκοσαετία ἄλλο ζήτημα. Παλαιότερον ἐνομίζετο ὅτι ἡ εἰς Κρήτην ὑπηρεσία ἕπεται τῆς εἰς Κύπρον ἀποστολῆς (1407). Ἀλλ' εἰς τὴν παρ' ἡμῶν δημοσιευθεῖσαν (Ἔνθ' ἀνωτ. σσ. 133 - 138) ἐπιστολὴν πρὸς Ἰωάννην Συριανὸν ἐν Κρήτῃ διαμένοντα, λέγει ὁ Βρ. ὅτι δὲν ἦτο πρόθυμος νὰ μεταβῇ εἰς Κύπρον καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διὰ τοῦτο: «ὥστε μὴ τοὺς ἀκούσοντας τοῦτο Λατίνους ὡς ἐπὶ τούτῳ σκοπῷ τὴν μακρὰν ἐκείνην πορείαν ἐποιησάμην, ***συμβαλόντας καὶ τὰ ἐν τῇ Κρήτῃ πραχθέντα μοι***, ἐχθροὺς ἀσπόνδους ἐμαυτοῦ καταστῆσαι, γινομένους ὑπόπτους περὶ ἐμοῦ καὶ εἰς τὸ μετέπειτα», Ἔνθ' ἀνωτ. σ. 133.

[5] Περὶ ἧς μικρὸν σημείωμα τοῦ Μενελάου Γ. Παρλαμᾶ: Ὁ τόπος τῆς ἐν Κρήτῃ διαμονῆς Ἰωσὴφ Βρυεννίου περ. Κρητικὰ Χρονικὰ Β', 1948, σσ. 366-368, δεχομένου ὅτι ὁ ἐν Κρήτῃ ὑποτυπούμενος τόπος ὡς περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Βρ. εἰς τὴν πρὸς Δε Σπίγαν ἐπιστολήν του, εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πεδιάδος παρὰ τὸ χωρίον *Σμάρι*, ὅπου ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας καλουμένης ***Βουκολίδια*** ναΐσκος τοῦ Ἀφέντη Χριστοῦ. Ἡ ἀξιόλογος αὐτὴ ἄποψις τοῦ Παρλαμᾶ ἀφήνει ἀνερμήνευτον τὸ ἐν τῇ ἐπιστολῇ «ἀντὶ τῆς *Ἄτρας*» καὶ ἰδίᾳ τὸ πῶς εἰς τοιοῦτον ἐρημητήριον διαμένων ὁ Βρ. διῴκει ἐπιτροπικῶς τὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης. Ἂν ἡ σύμπτωσις εἶναι ἐπιτυχής, φαίνεται μᾶλλον ὅτι τὸ Σμάρι τῆς Πεδιάδος εἶχε σχέσιν πρὸς τὸν Δε Σπίγαν τοῦτον τὸν παραλήπτην τῆς ἐπιστολῆς, πιθανῶς φεουδάρχην τοῦ τόπου, καὶ ὅτι ἐκεῖ ἐφιλοξενεῖτο ἢ παρεθέριζεν ὁ Βρ.

[6] «Ἐν τῷ Χάνδακι» (πόλει) λέγει ὁ Βρ. Τωμαδάκης, Ἔνθ' ἀνωτ. σ. 132. Τὸ ὅτι Κρήτη ἐλέγετο (δημωδῶς μᾶλλον) ὁ Χάνδαξ, πολλὰ μαρτύρια.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

ὅπου ἀσφαλῶς κατῴκει ὁ Βρ. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος πολλαχοῦ ὁμιλεῖ περὶ ἐρήμου καὶ ἀγροτῶν, φαίνεται ὅτι συχνὰ παρέμενε καὶ εἰς μοναστήρια τῆς περιοχῆς. Οὕτως, ἐκτὸς τῶν ἤδη γνωστῶν πληροφοριῶν, σημειῶ ὅτι ἐν Κρήτῃ κατῴκει «χωρίον ἀνώνυμον» [1] καὶ τῷ ἦτο δυσάρεστον «ἀγρόταις διόλου συνομιλεῖν» [2].

Περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐξώσεώς του ἐκ Κρήτης ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος διὰ μακρῶν, διευκρινῶν ὅτι λόγοι καὶ οὐχὶ ἔργα ἦσαν τὰ κινήσαντα τοὺς κατηγόρους του. Καὶ ἐδοκίμασαν μὲν νὰ κατηγορήσουν αὐτὸν ἐπὶ *αἰσχρουργίᾳ* ἀλλ' ἀποτυχόντες «ἐπὶ τὸ ἀφανὲς καὶ ἀρχῆς ἁπτόμενον (=πολιτικὸν) ἔγκλημα καταφεύγουσιν» [3]. Κατηγορήθη ὡς ὑβριστὴς τῶν Ἑνετῶν «ἠκούσαμεν λόγους ἀχρείους ἀπόντος ἐκείνου (τοῦ Βρ.)» [4]. Οἱ κατήγοροι ἦσαν ἀφανεῖς, ἐσκόπουν τὸν θάνατον ἢ τὴν ἐξορίαν του, ἡ κρίσις ἐγένετο ἐρήμην αὐτοῦ. Ἐὰν ἡ κατηγορία ἀπετύγχανεν, ὁ Βρ. θὰ καθίστατο πάντως ὕποπτος καὶ θὰ ἠναγκάζετο μόνος του νὰ φύγῃ ἐκ Κρήτης. Ἡ τοιαύτη τακτικὴ τῶν διαβολῶν καὶ ψευδῶν καταγγελιῶν διήρκεσεν ἐπὶ δέκα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα καὶ σύνοδοι συνεκροτήθησαν κατ' αὐτοῦ ἐκκλησιαστικαί, καὶ πολιτικὰ συμβούλια συνεκλήθησαν. Ἀλλ' ἐκεῖνος ἐσιώπα μὲν διὰ τὰς κατηγορίας, ἤλεγχε δὲ τοὺς διώκτας του διὰ τὰς κακάς των πράξεις [5]. «Πᾶσαν παρανομίαν διήλεγχον καὶ πάσῃ συνηγόρουν δικαιοσύνῃ» [6]. «Καὶ πολλάκις προὔλεγον ὅτι κἂν δέῃ με λιθοβοληθῆναι, τἀληθὲς οὐ σιγήσω» [7]! Οἱ ἀντίθετοι ἤθελον νὰ τὸν ἐκβάλουν τοῦ μέσου «ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστι καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν καὶ ὀνειδίζει ἡμῖν παραπτώματα νόμου καὶ ἐπιφημίζει ἡμῖν ἁμαρτήματα παιδείας ἡμῶν» [8] διότι ἤλεγχε, φαίνεται, αὐτοὺς καὶ ὡς ἀγραμμάτους! «Ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν. *Βαρύς ἐστιν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος*» [9]! Αἰτία ἦτο ἡ κακία καὶ ὁ φθόνος. «Κἀμὲ τὸ χαλεπὸν τοῦτο θηρίον *ὁ φθόνος τῆς Κρήτης* ἀπέωσε. Μᾶλλον δὲ τοὐναντίον ἅπαν εἴπερ συνέβη παράδοξον ἦν, φημὶ δὴ τὸ μὴ διωχθῆναι με πρὸς τοῦ φθόνου καὶ ταῦτα τὴν Κρήτην οἰκοῦντα» [10]! Οἱ μισοῦντες αὐτὸν ἦσαν ὀρθόδοξοι «παρ' ἐνίων δὲ ὁμοπίστων ὡς βδελυκτὸς μισοῦμαι καὶ ἀποτρόπαιος» [11]. Ἀλλ' ἐκεῖνος προετίμα καὶ ὑπέμενε τὸ μῖσος χάριν τοῦ Χριστοῦ. Ἠδύνατο βεβαίως νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τοὺς διώκτας του «καὶ τὴν πίστιν μεταμεῖψαι ἢ συνευδοκεῖν τοῖς τὰ φαῦλα πράττουσιν ἀναιδῶς ἢ κἂν γοῦν σιγᾶν τἀληθῆ» [12]. Τότε δὲν θὰ ἐξεδιώκετο τῆς Κρήτης. Ἀλλὰ δὲν ἐθεώρει «ἄμοιρον μισθοῦ κἂν ἁπλῶς καὶ ἀκούσιον ἦν ἐμοὶ τὸ διωχθῆναι» [13]. Ὁ βίος του ἦτο θεάρεστος, μολονότι ὡς ἄνθρωπος ὁ Βρ. ἦτο ἁμαρτωλός [14].

---

[1] Παρ. 457.
[2] Παρ. 460.
[3] Παρ. 78 ἑξ.
[4] Παρ. 100 - 104.
[5] Παρ. 104 ἑξ.
[6] Παρ. 362 - 363.
[7] Παρ. 364.
[8] Παρ. 109 - 111.
[9] Παρ. 112 - 113.
[10] Παρ. 408 - 410.
[11] Παρ. 258 - 259.
[12] Παρ. 275 - 276.
[13] Παρ. 361 - 362.
[14] Παρ. 118.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

«πράττων διετέλει τὰ τῷ Θεῷ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ἀρέσκοντα» [1]. Οἱ Κρῆτες «καὶ ζῆν με παρ᾽ ὑμῖν καὶ τιμᾶσθαι ἐβούλεσθε» [2]. Ἀλλ᾽ ὑπερίσχυσεν ὁ φθόνος καὶ ἐπηκολούθησεν ἡ ἐξορία. «Πλὴν οὐκ ἐξορίαν ὑπέστην μόνον ὥς τισιν ἔδοξεν, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ καὶ ὕβρεις ἀπείρους καὶ *φρουρὰν* καὶ *ναυάγιον* καὶ πρὸς τούτοις ἑπτάμηνον κακουχίαν καὶ ἀπογύμνωσιν τῶν ἐμῶν καὶ θανάτους μυρίους» [3]. Ἐφυλακίσθη ἐπομένως, ἀπώλεσε τὴν περιουσίαν του, καὶ ἐπεβιβάσθη νύκτωρ πλοίου. «Κατ᾽ ἐκείνην τὴν νύκτα καθ᾽ ἣν τῆς νηὸς ἐπέβη ἀναγόμενος ἐκ τῆς Κρήτης» [4] παρεκάλεσε τὸν Θεὸν νὰ τῷ δώσῃ τὸν θάνατον, ἀλλ᾽ εἰς μάτην. Περὶ τοῦ ναυαγίου δὲν ἔχομεν πληροφορίαν πῶς ἀκριβῶς ἔτυχεν. Ὅτι ὅμως οἱ Ἑνετοὶ δὲν μετῆλθον προσωπικὴν βίαν, ἐκτὸς τοῦ περιορισμοῦ, κατὰ τοῦ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἀσκοῦντος Βρ., φαίνεται ἀπὸ τὸ ἴδιόν του παράπονον «αὐτὸς οὐδὲ ῥάπισμα ἢ ἔμπτυσμα ἓν ὑπὲρ αὐτοῦ (τοῦ Χριστοῦ) ὑπομείνας ἐπιδεῖξαι δυνήσομαι» [5]!

Ποία ὑπῆρξεν ἡ ἐντύπωσις ἐν Κρήτῃ ἐκ τῆς ἐξώσεως; «Ὅτι ἀδίκως τῶν τῆς Κρήτης καλῶν ἀπεστέρημαι, ἐλεοῦντές με *τῆς τοσαύτης ζημίας* οὐκ ἀπεικότως λυπεῖσθε» [6]. Καὶ περαιτέρω: «Οἶδα τοὺς ὀδυρμοὺς ὑμῶν, καὶ τοὺς ὀχετοὺς τῶν δακρύων οὕτως ἐπίσταμαι, ὡς ἂν εἰ συμπαρήμην ἑκάστῳ ὑμῶν. Ἀλλ᾽ ἄχρι τούτου, μὴ περαιτέρω. *Ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν μὴ ἐπ᾽ ἐμὲ κλαίετε»* [7]! Καὶ ἀλλαχοῦ «ὑμῶν μὲν ὑπερβαλλόντως τὸ πάθος τῆς λύπης ἁψάμενον οἰμωγῶν μέχρι καὶ δακρύων ἐχώρησε, λογιζομένων, πῶς *πάντων εὐπραγούντων* [8] μόνος δεινὰ πέπονθα» [9]. Ἡ παραγγελία εἶναι ῥητὴ «τοῖς τὰς συνεισάκτους ἔχουσι μὴ συγκοινωνῆτε» [10]. Τοῦτο ἤρκει διὰ νὰ τιμωρήσῃ ὁ Βρ. τοὺς ἐχθρούς του μακρόθεν. Ὡς πρὸς ἑαυτόν, πληροφορεῖ τοὺς Κρῆτας, ὅτι «ἀνέσει καὶ δόξῃ τὸν βίον παρέρχεται» [11]. Ἐκ τῆς ἐν τῇ μεγαλονήσῳ «ἀδιαφορίας εἰς τὸ *τῆς Θείας Σοφίας διδασκαλεῖον* ὑπέστρεψα. Ἀπὸ κοσμικῶν κυμάτων εἰς ὅρμον προσωρμίσθην γαλήνιον...» [12]. Ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι σημαντική, ἀφοῦ γνωρίζομεν ὅτι τὰ διδακτικά του βιβλία, ἕνδεκα τὸν ἀριθ-

[1] Παρ. 128 - 129.
[2] Παρ. 516 - 517.
[3] Παρ. 417 - 419.
[4] Παρ. 498 - 499.
[5] Παρ. 497 - 498.
[6] Παρ. 439 - 440.
[7] Παρ. 466 - 469.
[8] Ὥστε τὴν ἔξωσιν ὑπέστη μόνον ὁ Βρ. χωρὶς νὰ ἐνοχληθοῦν οἱ ἐντόπιοι ὀρθόδοξοι.
[9] Παρ. 471 - 472.
[10] Παρ. 525 - 526.—Περὶ τοῦ ζητήματος τῶν συνεισάκτων ἐν Κρήτῃ, Τωμαδάκης, Ἐνθ᾽ ἀνωτ. σσ. 108 - 111, ὅπου αἱ λοιπαὶ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βρ. μαρτυρίαι.
[11] Παρ. 492.
[12] Παρ. 432 - 434.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

μόν, ἀφῆκεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν διὰ τῆς διαθήκης του [1]. Καὶ περαιτέρω λέγει, ὅτι προτιμᾷ «ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ πολυτρόπως δοξάζεσθαι· σοφοῖς συνοικεῖν διὰ βίου ἢ ἀγρόταις διόλου συνομιλεῖν» [2]. Καὶ ἐρωτᾷ «τὸ τῆς πόλεως (Κων/λεως) εἰς ἔρημον (Κρήτην) ἐξορίζεσθαι βέλτιον ἢ τοὐναντίον; ἐκ τῶν νήσων εἰς τὴν ἤπειρον ἢ ἐντεῦθεν ἐκεῖσε; Ὅπου τις ἐκ πολλοῦ διψᾷ καὶ προσμένειν ἐφίεται καὶ ἀπαναίνεται;» [3].

Τὸ ἕτερον τῶν γραπτῶν τοῦ Βρ. «Ἐρώτησις τῶν ἀπὸ Κρήτης τινῶν ἱερέων περὶ τοῦ παντὸς παρελεύσεως» δεικνύει ὅτι ἀνέκυπτον ἐν τῇ μεγαλονήσῳ καὶ ζητήματα τοιαῦτα, ἀπαιτοῦντα λύσιν. Ὁ Βρ. δὲν προβάλλει ἴδια ἐπιχειρήματα, ἀλλ᾽ ὡς συνήθως πράττουν οἱ θεολόγοι τῆς ἐποχῆς του, προβάλλει τὴν αὐθεντείαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας [4].

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

---

[1] Ἀθ. Παπαδ. Κεραμέως: Varia Græca Sacra, Πετρούπολις 1909, σσ. 295 - 296. Τωμαδάκης, Ἔνθ᾽ ἀνωτ. σ. 33. Περὶ τοῦ Βρ. ὡς διδασκάλου ὅρα καὶ ὅσα εσημείωσεν ὁ V. Laurent εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν τοῦ P. Tannery, Quadrivium de Georges Pachymére, Rome 1940 (Studi e Testi 94) σσ. XVII - XXIV.

[2] Παρ. 460.

[3] Παρ. 452 - 454.

[4] Περὶ τοῦ Βρ. ὡς θεολόγου γίνεται πολλαχοῦ λόγος εἰς τὸ βιβλίον P. Hildebrand Beck O.S.B., Vorschung und Vorherbestimmung in theologischen Literatur der byzantiner, Roma 1928 (Or. Chr. Analecta 144), ἰδίᾳ ἐν σσ. 129 - 131 κ.ἀ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

Codex Patmiacus ΥΜʹ (1421 p.Chr.).

ΙΩΣΗΦ ΒΡΥΕΝΝΙΟΥ

355α ***Ἐρώτησις τῶν ἀπὸ Κρήτης τινῶν ἱερέων περὶ τοῦ παντὸς παρελεύσεως.***

*Ἀξιῶ σε, πάτερ, εἰπέ μοι· ἐν τῇ συντελείᾳ τῶν αἰώνων μετὰ τὴν
κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ἀνάστασιν καὶ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρου-
σίαν, πᾶσα ἡ κτίσις αὕτη ἡ ὁρωμένη ἔσται πάλιν ἢ καθάπαξ οἰχήσεται;
οἱ γὰρ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων, ὡς οὐδὲ σὲ τοῦτο λέληθεν, ἵνα μὴ πάν-
τες εἴπω, ἀπολέσθαι πᾶσαν ἐλπίζουσι· ἤγουν πάντα τὸν οὐρανὸν σὺν πάσῃ
τῇ γῇ ἀφανισμῷ τελείῳ παραδοθῆναι. Ἔχουσί τε συνηγόρους πρὸς τοῦτο
πολλοὺς μὲν καὶ ἄλλους, μάλιστα δὲ τὸν προφήτην Δαυῒδ λέγοντα «κατ᾽
ἀρχὰς σύ, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σού εἰσιν οἱ
οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται...». Καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἀποφη-
νάμενον, ὅτι «ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐ-*
355β *τῆς | καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ» καὶ «ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ
παρελεύσεται οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν». Ἐκεῖνοι μὲν οὕτω δοξά-
ζουσιν ἐντεῦθεν, ἢ οὐκ οἶδ᾽ ὅθεν, κινούμενοι· Σοὶ δὲ τί πρὸς ταῦτα δοκεῖ;
Μᾶλλον δὲ τίς ἐστιν ἡ ἐν τούτοις ἀλήθεια; Δίδαξόν με μαθεῖν ἐπειγόμενον.*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ

*Τοῦτο ζήτημά ἐστιν ἓν τῶν μεγάλων, ἀγαπητέ. Διὰ τοῦτο καὶ γὰρ ἡ
πέμπτη τῶν οἰκουμενικῶν συγκεκρότηται σύνοδος καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτὰ
φρονοῦντας ἐκείνῳ ἀνεθεμάτισε. Τοῦτο περιλήρημα Ὠριγένους ἐστὶ τοῦ
ἀδαμαντίνου, ὃς ἐφλυάρει προΰπαρξιν καὶ ἀποκατάστασιν, ὃν ἡ ῥηθεῖσα
σύνοδος ἀνεθεμάτισε λέγοντα ὅτι ἐν τῇ συντελείᾳ τῶν αἰώνων πᾶσα ἡ κτίσις*
356α *ἀναλύσει | εἰς τὸ μὴ ὂν καὶ ὥσπερ ἄρα ὑπῆρχε πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐν τῷ Θεῷ,
οὕτω πάλιν ἀποκαταστήσεται ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ μόνος μενεῖ Θεός, τὰ δὲ
πάντα οἰχήσεται. ἀλλὰ ταῦτα μὲν αἱρετικῶν εἰσιν ἔμετοι καὶ ναυτίαι. Τῇ δὲ
τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίᾳ τοὐναντίον ἅπαν δοκεῖ. Ὅτι γέγονε μὲν ἐκ τοῦ
μὴ ὄντος ἅπαντα εἰς τὸ εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον· διὰ δὲ τοῦ ἀνθρώπου*

---

8 *Ps.* *101,26-27.* 11 *Math.* *24,29.* 12 *Math.* *24,35.*

---

21 **λέγοντας** cod.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

παράβασιν ὑπόκεινται πάντα φθορᾷ, ἀλλὰ φθορᾷ προσκαίρῳ, οὐκ ἀπωλείᾳ οὐδ' ἀφανισμῷ παντελεῖ. Ἀλλαγήσεται γὰρ πάντα, τουτέστιν ἀλλοιωθήσεται ἀπὸ τοῦ εἶναι φθαρτὰ καὶ τρεπτὰ εἰς τὸ εἶναι ἄφθαρτα, ἄτρεπτα καὶ ἀνάλωτα, ὥσπερ ἄρα καὶ ὁ δι' ὃν ταῦτα συνέστη, ὁ ἄνθρωπος. Καὶ τοῦτο καὶ οἱ 356β *τῆς Παλαιᾶς προφῆται καὶ οἱ τῆς Νέας | Διαθήκης διδάσκαλοι σαφῶς διδάσκουσι. Ὁ μὲν γὰρ τῶν προφητῶν φησιν «ἔσται ὁ οὐρανὸς καινὸς καὶ ἡ γῆ καινή». Ὁ δὲ «ἔστησεν αὐτὰ εἰς τὸν αἰῶνα» τουτέστι κατὰ τοῦτον ῥέοντα καὶ φθειρόμενον «καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος» ἤτοι κατὰ τὸν μέλλοντα ἐκεῖνον καὶ ἀδιάῤῥευστον. Εἶτα τὸ ἀμετάπτωτον εἶναι τὴν τούτων στάσιν δεικνύς, ἐπάγει «πρόσταγμα ἔθετο καὶ οὐ παρελεύσεται». Καὶ ταῦτα μὲν οἱ προφῆται.*

Ταὐτὰ δὲ τούτοις οἱ τῆς Ἐκκλησίαις φωστῆρες δοξάζουσι. Τούτων γὰρ ὁ μὲν Χρυσόστομος Ἰωάννης ἐν ὁμιλίᾳ πεντεκαιδεκάτῃ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς, ἐξηγούμενος τὸ τοῦ μακαρίου Παύλου ῥητὸν τὸ λέγον «Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη οὐχ ἑκοῦσα ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα 357α *ἐπ' ἐλπίδι· ὅτι καὶ αὐτὴ | ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ». Τοῦτο γοῦν ἐξηγούμενος, οὕτω φησί· «τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη ἀντὶ τοῦ φθαρτὴ γέγονε· τίνος ἕνεκεν καὶ διατί; διὰ σὲ τὸν ἄνθρωπον· ὅτι δὲ καὶ ὁ οὐρανὸς μετὰ τῆς γῆς παλαιούμενος, πρὸς τὴν ἀμείνω λῆξιν ὕστερον μεταστήσεται, ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· «κατ' ἀρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σού εἰσιν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται καὶ ὡσεὶ περιβόλαιον ἑλίξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγήσονται». καὶ Ἡσαΐας τὰ αὐτὰ ἐμφαίνων ἔλεγεν· «ἐμβλέψατε εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω καὶ εἰς τὴν γῆν κάτω»· «ὅτι ὁ οὐρανὸς ὡς καπνὸς* 357β *ἐστερεώθη ἡ δὲ γῆ ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσεται | οἱ δὲ κατοικοῦντες αὐτὴν ὥσπερ ταῦτα ἀπολοῦνται». Εἶδες πῶς ἐδούλευσε τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις καὶ πῶς ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς φθορᾶς; Ὁ μὲν γάρ φησιν «ὡς ἱμάτιον ἑλίξεις αὐτοὺς καὶ ἀλλαγήσονται»· ὁ δέ, «οἱ κατοικοῦντες αὐτὴν ὡς ταῦτα ἀπολοῦνται», οὐ παντελῆ λέγων ἀπώλειαν, οὐδὲ γὰρ οἱ κατοικοῦντες αὐτήν, τουτέστιν οἱ ἄνθρωποι, τοιαύτην ὑποστήσονται, ἀλλὰ τὴν πρόσκαιρον· καὶ δι'*

---

32 *Is. 65,17.* 33 *Ps. 148,6.* 36 *Ps. 148,6.* 41 *Rom. 20-21.* 47 *Ps. 102,25-27 (=He. 1,10-12).* 50 *Is. 8,21-22.* 51 *Is. 51,6* 54 *Ps. 102.* 55 *Is. 51,6.*

---

27 **ἀπώλεια** cod. 32 **ἔστιν ὁ** cod. 35-36 **δεικνὺς** cod. 53 **ἐδήλωσε** cod.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

αὐτῆς ἐπὶ τὴν ἀφθαρσίαν μεταστήσονται. Ὥσπερ οὖν καὶ ἡ κτίσις· ἅπερ ἅπαντα τὰ διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὡς ταῦτα παρεδήλωσε· ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος λέγει σαφῶς «τί λέγεις» φησὶν «κακῶς ἔπαθε διὰ σὲ καὶ φθαρτὴ γέγονεν ἡ κτίσις; ἀλλ᾽ οὐδὲν ἠδίκηται· καὶ γὰρ ἄφθαρτός ἐστι διὰ σὲ πάλιν». Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἐπ᾽ ἐλπίδι.

— Εἰπὲ δὴ ποίᾳ ἐλπίδι.

358α *— Ὅτι καὶ | αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται.*

— Τί ἐστι «καὶ αὐτή».

— Οὐχὶ σὺ μόνος· ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐστι καταδεέστερα καὶ οὐ μετέχει λογισμοῦ οὐδὲ αἰσθήσεως καὶ ταῦτα σοι κοινωνήσει τῶν ἀγαθῶν· ἐλευθερωθήσεται γάρ φησιν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς τουτέστι οὐκ ἔτι ἔσται φθαρτή. ἀλλ᾽ ἀκολουθήσει τῇ τοῦ σώματος εὐμορφίᾳ τοῦ σοῦ· ὥσπερ γὰρ γενομένου φθαρτοῦ γέγονε καὶ ἐκείνη τοιαύτη, οὕτως ἀφθάρτου καταστάντος, καὶ αὐτὴ ἕψεται πάλιν· ὅπερ οὖν καὶ δεικνὺς ἐπήγαγεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ τουτέστι διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Καθάπερ γὰρ τιθηνὸς παιδίον τρέφουσα βασιλικὸν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἐκείνου γενομένου τῆς πατρικῆς καὶ αὐτὴ συναπολαύσει τῶν ἀγαθῶν, οὕτω καὶ ἡ κτίσις φησί. οὕτω
358β *| καὶ πατέρες ποιοῦσι τοῦ υἱοῦ μέλλοντος ἐπὶ ἀξιώμασι φαίνεσθαι καὶ τοὺς δούλους λαμπροτέραν ἐνδύουσι στολὴν εἰς τὴν τοῦ παιδὸς: δόξαν ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Θεὸς τὴν κτίσιν ἀφθαρσίαν περιβαλεῖ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων».*

Καὶ ταῦτα μὲν κατὰ λέξιν οὕτω διηγεῖται ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς· ὁ δὲ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ λόγῳ οὗ ἡ ἀρχὴ «Χθὲς τῇ λαμπρᾷ τῶν Φώτων», ἐν λόγῳ δευτέρῳ τῆς νέας δεκαλόγου, παντὶ παραινεῖ ὀρθοδόξῳ οὕτω πιστεύειν. Λέγει· «πίστευε τὸν σύμπαντα κόσμον, ὅσος τε ὁρατὸς καὶ ὅσος ἀόρατος, ἐξ οὐκ ὄντων παρὰ Θεοῦ γενόμενον καὶ προνοίᾳ τοῦ ποιήσαντος διοικούμενον, δέξεσθαι τὴν εἰς τὸ κρεῖττον μεταβολήν». Ὅ τε Νύσσης ὡσαύτως συν-
359α *ώνυμος. Τούτου ἐν τῇ «εἰς τοὺς ψαλμοὺς | ἐξηγήσει» λέγει πρὸς τὸν Θεόν· «Σὺ μόνος, ὦ Δέσποτα, τὸ ἀΐδιον ἔχεις, ἅτε Θεὸς ὤν· οἱ δὲ οὐρανοὶ εἰ καὶ μέγα τι καὶ ἐξαίρετον ὑπάρχουσι κτίσμα, ἀλλ᾽ ὅμως καὶ αὐτοὶ ὑποβληθήσονται φθορᾷ, ἡ δὲ φθορὰ αὕτη γενήσεται αὐτοῖς εἰς ἀνακαινισμόν· ἑλιχθήσονται γὰρ εἰς βέλτιον σχῆμα μεταβαλλόμενοι· εἰ δέ τις προβάληται τὸ ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οὐκ αὐτὸν ἐκεῖνον, ὁποῖος ἂν εἴη, δεξόμεθα ἐξηγητήν, ἀλλὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας εἰσηγητάς. Τί οὖν φασιν ἐξηγούμενοι ταῦτα οἱ θεῖοι ἐξηγηταί, πρόσχες· ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται οὐκ ἀφανιζόμενος ἀλλὰ νικώμενος τῷ φωτὶ τῆς παρουσίας*

---

59 *διὰ τοῦ εἰπεῖν ὡς ταῦτα πα* in marg. inf. 60 *γέγονε* cod. 66 *καταδιέστερον* cod. 73 *τρέφων* cod. 76 *ἐνδύη* cod.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

359β αὐτοῦ καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ | παρέλθωσι, τουτέστι τὰ πεπηγότα ταῦτα καὶ ἀκίνητα εὐκολώτερον ἀφανισθῆναι ἢ τῶν λόγων τῶν ἐμῶν τι διαπεσεῖν»· ἀκούεις;

Ὥστε οὕτω χρὴ νοεῖν τὰς γραφὰς καὶ ταύτας πιστεύειν ὡς οἱ διδάσκαλοι βούλονται, οὐχὶ δὲ στοιχεῖν τῇ ἰδίᾳ συνέσει καὶ περισύρεσθαι ταῖς ἐνίων ἀπάταις καὶ ματαιότησιν. Ἀμετάπτωτος γὰρ ἡ θεία βουλὴ καὶ ὁ θεῖος προορισμὸς ἀπαράτρεπτος.

232α **Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς αὐτοὺς [Κρῆτας] παραμυθητικός.**

Τοῖς ἐν Κρήτῃ ἐν Θεῷ πατρὶ ἠγαπημένοις μοι καὶ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ φίλοις καὶ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀδελφοῖς, Ἰωσὴφ μοναχὸς ὁ Βρυέννιος σωτηρίαν, ἣν ἡ πανταιτία τριὰς τοῖς ταύτῃ γε πειθαρχοῦσι δωρεῖται.

Ὑγιαίνω ὑμῖν καὶ αὐτὸς καὶ διάγω, τοῦ Θεοῦ χορηγοῦντος, ὡς ἂν αὐτοὶ εὔξοισθε. Τὸ γὰρ τῶν τοῦ παρόντος βίου κινδύνων ἀπαλλαγέντα ζῆν ἐν λόγοις καὶ πρὸ τῶν λόγων τῷ τοῦ Θεοῦ ζῶντι Λόγῳ διὰ τῆς ἐκείνου ἑνοῦσθαι χάριτος, νῦν μὲν ἐκείνῳ διαλεγόμενον, νῦν δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις, εὐδαίμονά μοι καθίστησι τὸν βίον καὶ πάσης μεστὸν εὐφροσύνης· δι' ὃ μέντοι γινώσκω ἐπὶ τῇ ἐμῇ ἀναχωρήσει λυπουμένους ὑμᾶς καὶ ἀσχάλλοντας.
233α Ἀδελφικῶς καὶ φιλαλήθως λοιπὸν δεῖν ᾠήθην περὶ τῶν συμβάντων | ὡς ἐν τύπῳ τινὰ ὑμῖν διελθεῖν, οἷς δήπου προσσχόντες τὸν νοῦν καὶ παρακληθέντες, τὸ πολὺ τῆς ἀθυμίας ἀπόθεσθε· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐν τούτοις ἐπιεικῶς χαίρω ὡς κατὰ χρέος. Τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ πάντα χριστιανὸν ὑπὲρ τοῦ καλοῦ πάσχοντα χαίρειν οὐ μὴν λυπεῖσθαι, καὶ ὑπερεύχεθαι τοῖς ἐπηρεάζουσιν, οὐκ ἐπαρᾶσθαί τινι, εἰ μέλλει μὴ πάντῃ τῆς σωτηρίας διαμαρτεῖν. Ἐγὼ δὲ εἰ καὶ δεινὰ πέπονθα, καὶ ἃ οὐδεὶς προσεδόκησεν ἴσως καὶ τῶν πραττομένων μοι τῆς ἀντιμισθίας, ἐκ διαμέτρου ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ καὶ μετέπειτα, σφόδρα πεπληροφόρημαι ὡς πάντες ἀνέκαθεν οἱ τοῦτ' ἔργον τιθέμενοι, τὸ πολλοὺς ὠφελεῖν, πειρασμοῖς περιέπεσον καὶ ὡς ἀεὶ φορτικοὶ τοῖς μὲν ἀνοήτοις οἱ σώφρονες, τοῖς δ' ἁμαρτωλοῖς οἱ σπουδαῖοι καὶ τοῖς στρεβλοῖς οἱ ὀρθοί.
233β Ταύτῃ τοι καὶ τῶν γε|νομένων εἰς πάντας, ὡς πέφυκε, προϊόντων καὶ ἐπ' ἐμέ, ζηλοῦντά πως ἐκείνους. Οὐ χρὴ ἐν τούτῳ ταράττεσθαι τοὺς ἐχέφρονας. Ὡς γὰρ αἰσχρόν ἐστι τῷ ἀθλητῇ ξενίζεσθαι εἰ ἀνθίσταται ὁ ἀντίπαλος, τῷ ἰατρῷ εἰ πεπύρεχεν οὗτος, καὶ τῷ κυβερνήτῃ εἰ ἀντίπνοια γέγο-

---

10 *ἐπὶ τῇ ἐμ(ῇ ἀναχωρήσει)* supplevi, codice corrupto. 20 - 21 *φορ(τικοί, οἱ σώφρονες)* supplevi.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

*νεν, οὕτω καὶ τῷ χριστιανῷ εἰ πειρασμὸς ἐπέλθοι θαυμάζειν ἀδιανόητον.
Οὐκ ἔστι γὰρ ὅτε οὐ παρυφεστήκασι τοῖς ἀγαθοῖς οἱ πονηροί, καὶ ὡς ἐναν-
τίοις αὐτοῖς ἀντιμάχονται. Εἶτα, ὁ μὲν Θεὸς ἀθάνατος ὢν οὐ δυσχεραίνει
ἐν τοσούτοις αἰῶσι τοσούτων καὶ τοιούτων κακοποιῶν ἀνεχόμενος· προσέτι
δὲ καὶ προνοεῖται τούτων παντοίως· ἡμεῖς δ' ὅσον οὔπω τελευτᾶν μέλλοντες
ἀπαγορεύσομεν ἤδη καὶ πρὸς τρεῖς ἢ καὶ δέκα τοιούτους δυσχερανοῦμεν;
καὶ ταῦτα τῶν αὐτῶν ἐν πολλοῖς οὐ δεύτεροι; οὐδαμῶς, ἀλλὰ τὰς μὲν ἐκεί-*
234α *νων | ὕβρεις ἐπαίνοις συχνοῖς, τὰς δέ γε κατάρας ἀμειψόμεθα ταῖς πρὸς τὸ
θεῖον εὐχαῖς. Εἰ γὰρ καὶ ἀχαριστίᾳ τὰς εὐεργεσίας ἠμείψαντο, τῆς μὴ
ἀποδοῦναι «κακὸν ἀντὶ κακοῦ» ἐντολῆς καὶ πρὸ ταύτης τῆς «εὔχεσθαι ὑπὲρ
τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων» καλὸν κἀνταῦθα μνησθῆναι. Τί δὲ
καὶ ξένον γέγονεν εἰ φαῦλοι πεπράχασι τὰ τῶν φίλων ἡμεῖς οὐδὲν πλέον
ὀφείλομεν καὶ σπεύδομεν τῆς πρὸς ὁμογενεῖς ἀνθρώπους εὐεργεσίας· καὶ
τοῦτο οὐ δι' ἀντάμειψιν ἀλλὰ χάριτι μόνῃ, μᾶλλον δὲ ὀφειλῇ. Καὶ γὰρ
οὐδ' ὀφθαλμὸς τοῖς ποσὶν ἀμοιβὴν ἀπαιτεῖ, ὅτι βλέπει· οὐδ' οἱ πόδες τούτῳ,
ὅτι βαδίζουσιν· οὐδ' ὅγε λύχνος τισίν, ὡς οἴκοθεν τὴν οἰκίαν ἅπασαν ἐπι-*
234β *λάμπων· τῷ πρὸς ὃ δὲ πέφυκεν ἔργῳ ἕκαστον τούτων ἀρκεῖται καὶ μόνῳ. | Εἰ
δὲ χρή τι ἐρεῖν καὶ σαφέστερον εὐχαριστεῖν δεῖ καὶ μικροῦ χάριτας ὁμολο-
γεῖν τοῖς ἐπηρεάζουσιν. Ἐπεί περ οὗτοί εἰσιν οἱ τοὺς μισθοὺς προξενοῦντες
τοῖς ὑπομένουσιν, ὡς λέγει ὁ ἅγιος Ζωσιμᾶς «τίς προεξένησε τοῖς ἁγίοις
μάρτυσι τοὺς στεφάνους εἰ μὴ οἱ ἐτάσαντες αὐτούς;» ἄλλως τε δεῖ τὸν νου-
νεχῆ μὴ ἄνεσιν ἀλλὰ πειρασμὸν προσδοκᾶν καὶ ἐτάζεσθαι πρὸς εὐχάριστον
ὑπομονὴν ἀνδρικώτατα. Ὡς φησί τις τῶν ἁγίων «ἔξεστι παντὶ χριστιανῷ τῷ
ὀρθῶς πιστεύοντι εἰς Θεὸν μὴ ἀμεριμνεῖν ἀλλὰ πάντοτε προσδοκᾶν καὶ ἐκδέ-
χεσθαι πειρασμόν, ἵνα, ὅταν ἔλθῃ, μὴ ξενίζηται μηδὲ ταράττηται, ἀλλ' εὐχα-
ρίστως ὑπομένῃ τὸν κόπον θλίψεως καὶ εὐλογῇ ψάλλων σὺν τῷ προφήτῃ
λέγοντι «δοκίμασόν με καὶ πείρασόν με»· καὶ πάλιν ὅτι «ἡ παιδεία σου κατέ-*
235α *στρεψέ με, ἀλλ' ἀνώρθωσέ με εἰς τέλος». Καὶ ὁ Χρυσόστομος «ἐνταῦθα μὲν
θλῖψιν ἕξετε, εἶπε, ἐκεῖ δὲ ἄνεσιν. Τί συγχέομεν τοὺς καιρούς; τί τὰ ἄνω
κάτω ποιοῦμεν; ἀγών ἐστιν ὁ παρὼν καιρός· οὐκοῦν τοῦ πιστεύειν χρεία.
Πόλεμός ἐστι καὶ μάχη· οὐδεὶς ἐν πολέμῳ ζητεῖ ἄνεσιν, οὐδείς. Κυβερνήτην
μὲν γὰρ ὁ χειμών· καὶ ἀθλητὴν τὸ στάδιον· τὸν στρατηγὸν ἡ παράταξις· τὸν
μεγαλόψυχον ἡ συμφορά· τὸν δὲ χριστιανὸν πειρασμὸς δοκιμάζει· καὶ αἱ*

---

35 *I Th.* 5,15. 35 *Math.* 5,44. 52 *Ps.* 25,2. 52 *Ps.* 17,36.

---

51 *ὑπομένειν* cod. correxi *εὐ(λογῇ)* supplevi. 52 *λέγει* cod. correxi. *καὶ (πάλιν)* supplevi. 54 *θλῖψιν εἶπε* cod. 55 *ποιῶμεν* cod.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

θλίψεις τὴν ψυχὴν ὡς ἐν καμίνῳ χρυσὸν ἀπελέγχουσι». Καὶ ταῦτα μὲν οἱ
ἅγιοι.

Ὑμεῖς δὲ πῶς ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ τῶν πολλάκις ῥηθέντων ὑμῖν
παρ᾽ ἐμοῦ ἐπελάθεσθε; οὐ μέμνησθε ἐν ταῖς τῶν πολλῶν ἐξομολογήσεσι καὶ
ἐν πολλαῖς ὁμιλίαις, ὡς ἔλεγον παῤῥησίᾳ, ὅτι «μέγαν φθόνον τρέφουσιν οἱ
235β *δαίμονες εἰς ἐ|μέ; ὁρῶντες γὰρ τοὺς ὅσους εἶχόν ποτε πεπλανημένους ἐκεῖ-*
νοι νῦν ἐπιστρέφοντας ἐπὶ τὸν Θεόν, μυρία τεχνάσονται κατ᾽ ἐμοῦ. Καὶ ἴστε·
οὔτε προφήτης εἰμί, οὔτε προφήτου υἱός. Τὸ μέντοι ἐν τούτῳ μέλλον ἐπί-
σταμαι· ὅτι ἢ αἰσχύνην δι᾽ ἐπηρείας, ἢ ἐξορίαν, ἢ θάνατον ποτέ μοι σκαιω-
ρήσουσιν ἄδικον· ἀλλ᾽ οὐ δέδοικα διὰ ταῦτα· οὐδὲ σιγήσω τὰ δέοντα. Χρι-
στός ἐστι μετ᾽ ἐμοῦ, τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος; Ἅπαν δεινὸν εἰ ἐπέλθοι,
ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὑπομενῶ καὶ μακαρισμοῦ γενήσομαι ἄξιος. Μόνον ὑμεῖς
ἐργάζεσθε τὸ καλόν». Οὐ ταῦτ᾽ ἔλεγον μεγάλῃ φωνῇ καὶ τὰ τούτων ὡς
εἰκὸς παραπλήσια; Καὶ πῶς λοιπὸν ἀποβάντων εἰς ἔργα τῶν λόγων μου ὡς
μὴ ἀκούσαντες οὕτω διάκεισθε; Πάντως καθ᾽ ἃ προὔλεγον ἀπέβη τὰ κατ᾽
236α *ἐμέ· δι᾽ ὃ γὰρ ἐβουλόμην εἰς τὸ ἑξῆς βελτίω καὶ τελειότερα τῶν | προῤῥη-*
θέντων ἡμῖν ἐκτίθεσθαι πρὸς τῇ τοῦ τῶν πάντων ὠφελείᾳ ἐπιβουλεύοντος
ἐνεποδίσθην λοιπόν. Πλὴν εὐχαριστῶ τῷ Χριστῷ μου ὅτι οὐκ ἔν τινι πράξει
διεβλήθην ἀτόπῳ ἀλλ᾽ ἐπὶ λόγοις μόνον γυμνοῖς καὶ τούτοις ἀμαρτυρήτοις
καὶ πεπλασμένοις· καὶ ὅρα περίεργον καὶ δεινὴν σκαιωρίαν. Ὡς γὰρ ἐπ᾽
αἰσχρουργίᾳ πολλὰ κατειπεῖν δοκιμάσαντες λαβὴν ἐκεῖθεν οὐκ ἔσχον τοῖς
δικασταῖς παρασχεῖν οἱ κατήγοροι ἀποτυχόντες τῆς φανερᾶς καὶ δοκούσης
ὀλίγα βλάπτειν αἰτίας, ἐπὶ τὸ ἀφανὲς καὶ ἀρχῆς ἁπτόμενον ἔγκλημα καταφεύ-
γουσιν. Ἠκούσαμεν, λέγοντες, λόγους ἀχρείους εἰπόντος ἐκείνου, καὶ τὸ δει-
νότερον, ἑστωσάν φασι καὶ οἱ κατήγοροι ἄδηλοι καὶ τὸ ἔγκλημα ἀφανὲς καὶ ἡ
κρίσις ἐρήμη καὶ ἄλλο μὲν τὸ ἀκουόμενον, ἄλλο δὲ τὸ γραφόμενον· ὡς ἂν
236β *οὐκ αὐτὸ ὅπερ ἦν μικρὸν καὶ οὐδέν, ἀλλὰ | μέγα τι καὶ τῶν ἀσυγγνώστων τὸ*
πρώτιστον τοῖς τοῦτο ἀκούουσιν ἡ φήμη παρέχεται. Ἔθος γὰρ τῷ κοινῷ τοῦ
γένους ἐχθρῷ τοιαύταις φήμαις τοὺς ἐραστὰς τῶν καλῶν περιβάλλειν, ἵνα
τῶν μιμουμένων τούτους ἐπ᾽ ἀρετῇ καὶ μελλόντων ἕπεσθαι τούτοις, τὸ πρό-
θυμον διακόψῃ, εἰς ἀπιστίας αὐτοὺς ἐμβαλών. Τοῦτο δὲ προὐβάλοντο οὐχ
ὡς ἄν τις φαίη ἀπερισκέπτως, ἀλλ᾽ εἰ μὲν ἐπιτύχωσι τοῦ βουλεύματος
θανάτῳ ἢ ἐξορίᾳ παραπεμφθῆναί με· εἰ δ᾽ ἀστοχήσωσι τοῦ σκοποῦ καὶ οὕτω
Κρήτην ἅπασαν καὶ Ἀκυληΐαν κινῆσαι κατ᾽ ἐμοῦ μηκέτι πιστὸν ἀλλὰ δόλιον
ὑποπτεύειν με καὶ πάντας λοιπὸν ἑνὶ τεχνάσματι ἀποστῆναί μου ἅμα, τοὺς
μὲν τῶν κρατούντων φόβῳ διειργομένους, τοὺς δὲ τὰς ψυχὰς τοῖς προεκτε-
237α *θεῖσι κατασεισθέντας καὶ αἰδουμένους τοῦ λοιποῦ κἂν ὀφθῆναί μοι· | ὡς δ᾽*

---

79 *λαβεῖν* cod. 90 *ἀποτύχωσι* cod. 92 *ἀκυλίαν* cod. 94 *κρατούντων* supplevi. *διειργομέν(ους)* supplevi.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

ὑποτρέσαντά με τῇ αἰδοῖ καὶ τῷ δέει ἐντεῦθεν ὑποχωρῆσαι καὶ ἄκοντα. Καὶ ταῦτα οὐχ ἅπαξ καὶ δὶς συνέρραψαν μόνον. Ἀλλὰ πρὸ δέκα ἐνιαυτῶν ἄχρι τῆς δεῦρο οὐκ ἐπαύσαντο προδιδόντες με καὶ κατηγοροῦντες σὺν ἄλλοις μυρίοις, αὐτὰ δὴ ταῦτα ἅπερ καὶ νῦν κατεψεύσαντο. Καὶ μαρτυρεῖ μου τῷ λόγῳ Κρήτη πᾶσα σχεδὸν καὶ οἱ ταύτης ἄρξαντες ἔκτοτε. Ἦ δοκεῖτε ὅτι νῦν με ὕβρισαν πρῶτον ἢ διέβαλον ἢ ἐπεβούλευσαν τῇ ζωῇ μου; Ὢ πόσας συνόδους, συνόδους κατ᾽ ἐμοῦ κροτηθείσας εἶδον ἐγώ! πόσας ἐνέδρας θανατηφόρους, πόσα πραχθέντα συμβούλια· ἅπερ τῆς τῶν πολλῶν εἰρήνης φροντίζων, σιγῇ μόνον ἔφερον ὡς μηδενὸς καινοῦ γιγνομένου· καὶ γὰρ οὐκ ἐπαυ-
237β *σάμην εὐκαίρως, ἀκαίρως ἐπιτι|μῶν αὐτούς, ἐλέγχων, παρακαλῶν ἐπὶ τὰ καλά. Ὠδίνησαν ἀδικίαν λοιπὸν κατ᾽ ἐμοῦ· συνέλαβον πόνον καὶ ἔτεκον ἀνομίαν καὶ δεῦτε, εἶπον, τὴν γλῶσσαν ἡμῶν μεγαλυνοῦμεν, τὰ χείλη ἡμῶν παρ᾽ ἡμῖν ἐστι, τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν. Ἄρωμεν αὐτοῦ τὴν μνήμην ἀπὸ τῆς γῆς, ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστι καὶ ἐναντιοῦται τοῖς ἔργοις ἡμῶν καὶ ὀνειδίζει ἡμῖν παραπτώματα νόμου καὶ ἐπιφημίζει ἡμῖν ἁμαρτήματα παιδείας ἡμῶν. Ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐννοιῶν ἡμῶν. Βαρύς ἐστιν ἡμῖν καὶ βλεπόμενος.*

Καὶ ταῖτα μὲν ἐκεῖνοι κατ᾽ ἐμοῦ ἐβουλεύσαντο, ὡς καὶ τὸ τέλος ἀπέδειξεν· ἀπετύφλωσε γὰρ ὄντως αὐτοὺς ἡ κακία. Εἰς οὐδὲν δὲ ὧν κατηγόρησάν μου, Κύριος οἶδεν, ἔνοχος πέφυκα, ἀλλ᾽ ἀπὸ πάντων, ὡς ἐμαυτῷ σύνοιδα, |
238α *καθαρὸς καὶ τοσοῦτον, ὅτι οὐδὲ συγκαταθέσθαί ποτε μέμνημαι τούτοις τὸν νοῦν μή τι γε ἀποτρόπαιόν τι τολμῆσαι τὸ σύνολον. Καὶ ταῦτα λέγω οὐ τοῦ χοροῦ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐμαυτὸν ὑπεξαιρῶν, ὧν πρῶτός εἰμι, ἀλλὰ μυρίοις μὲν καὶ μεγίστοις ἁλῶναι κακοῖς, ὡς οὐδεὶς ἄλλος, καὶ πάνυ ὁμολογῶ, τούτου δὲ πάντῃ εἶναι ἀνεύθυνος. Εἰ δὲ ψεύδομαι τοῖς λόγοις ἢ ἄλλως παραλογίζομαι τἀληθὲς εἴτι τοιοῦτον πρᾶξαι ἠθέλησα, ἐξαλειφθείην ἐκ βίβλου τῶν σῳζομένων καὶ τοῖς ἀπολλυμένοις τοῦ λοιποῦ συντταττοίμην, ὦ γῆ, καὶ ἥλιε, καὶ θεία δίκη· οὕτω καὶ γὰρ ἄντικρυς τῶν κατηγορηθέντων ἀπέχω. ὅτι καὶ καρδίᾳ καὶ λόγοις καὶ πράγμασιν εἴ τι τῷ κοινῷ συντελοῦν, εἴ τι*
238β *συμφέρον καὶ τίμιον καὶ σωτηριῶδες, ἐσπούδαζον ἀεὶ | ἐν τῷ φανερῷ καὶ ἐφ᾽ ὑμῖν μάρτυσι πείθεσθαι τῇ ἀρχῇ ἐν παντὶ ἀγαθῷ, κοινῇ καὶ ἰδίᾳ, συνεβούλευον ἅπασι. Καὶ ὥσπερ τις ὀφειλέτης ἢ δοῦλος ἐπ᾽ αὐτὸ τοῦτο κείμενος καθ᾽ ὃ καὶ ἐχρῆν, οὕτω καὶ λέγων καὶ πράττων διετέλουν τὰ τῷ Θεῷ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ ἀρέσκοντα. Καὶ ἵνα πάντα τἀμὰ τοῖς πᾶσιν ᾖ πρόδηλα, τῆς πόλεως ᾤκουν αὐτὸ τὸ μεσαίτατον. Ἴσασι καὶ αὐτοὶ οἱ φωραθέντες κατήγοροι τὴν ἐμὴν ἀναστροφὴν ὡς θεάρεστος· εἰ καὶ τυφλὸν ὁ φθόνος καὶ τὸ συμφέρον ὅλως οὐκ οἶδε προτιμᾶν. Ἀλλὰ καίπερ οὕτως ζῶν παρ᾽ ὑμῖν καὶ ἀνεπιλή-*

---

97 *συνέρραψε* cod. 104 *καὶ* supplevi. 107 *καὶ δεῦτε... μεγαλυνοῦμεν* in marg. infer. 118 *ὑπεξαίρων* cod. 120 *τοῦτο* cod.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

πτως εἴκοσιν ἔτη πολιτευόμενος ἐφ' οἷς τοσούτοις τῆς ἐμῆς διαγωγῆς ἀξίοις
239α *μάρτυσιν ἐπεποίθειτε τῇ τῶν ἀρχόντων εὐνοίᾳ καὶ τοῦ λαοῦ πρός με χρη|στῇ διαθέσει πάνυ θαρρῶν καὶ οὕτω τὸ ἀποβησόμενόν μοι πάλιν ἐν τούτοις πρόδηλον ἅπασιν ἐποιούμην, ὡς ἔφθην εἰπὼν προαπολογούμενος, ὥσπερ καὶ τοὺς ἁγίους τῶν λεγομένων καὶ ὅσον οὔπω συμβησομένων μοι μάρτυρας ἐπαγόμενος ἀψευδεῖς λέγοντας ἐν πνεύματι καὶ καθολικῶς ἀποφαινομένους τοῖς αἱρουμένοις σωθῆναι καὶ ταῦτα μετὰ πολλῶν : Εἰ προσέρχῃ δουλεύειν Κυρίῳ τῷ Θεῷ, ἑτοίμασον τὴν ψυχήν σου εἰς πειρασμοὺς καὶ εὔθυνον τὴν καρδίαν σου καὶ καρτέρει καὶ μὴ σπεύσῃς ἐν καιρῷ ἐπαγωγῆς· καὶ καρτέρει τὰς θλίψεις, ἐν αὐταῖς γὰρ αἱ ἀρεταί. Καθάπερ ἐν ἀκάνθαις ῥόδα φύονταί τε καὶ αὔξονται· καὶ : ἔπαρον πρὸς πειρασμοὺς καὶ οὐκ ἔστι σῳζόμενος. Καὶ : ὁ*
239β *φεύγων πειρασμὸν ἐπωφελῆ, φεύγει ζωὴν αἰώνιον· | καὶ : ὥσπερ χειμὼν γεννᾷ τὸ ἔαρ ἐν τοῖς ἐνιαυτοῖς, οὕτως ἡ κατὰ Θεὸν θλῖψις ἐν τῇ ψυχῇ τὰς ἀρετάς. καὶ ὥσπερ ἡμεῖς ἐν τούτῳ εὐφραινόμεθα, οὕτω καὶ ἐν ἐκείναις Θεὸς ἐπιτέρπεται· καὶ : οὐ δίδωσι Θεὸς χάρισμα μέγα χωρὶς μεγάλου πειρασμοῦ· κατὰ γὰρ τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰ χαρίσματα ὡρίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν σοφίαν αὐτοῦ· καὶ : ὡς ἀδύνατόν ἐστιν ἀθλητὴν στεφανωθῆναι μὴ παλαίσαντα, οὕτως οὐκ ἔστι γενέσθαι χριστιανὸν ἄνευ ἀγώνων· καὶ : τοῦτο ἔργον μοναχοῦ, τὸ προσδοκῆσαι πειρασμὸν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς· καὶ : πᾶς παιδαγωγὸς καὶ διδάσκαλος καὶ ἰατρὸς καὶ νομοθέτης καὶ δικαστὴς εἰς τοῦτο κεῖνται, εἰς τὸ μισεῖσθαι παρὰ τῶν οἷς ἐτάχθησαν ὠφελεῖν, καὶ βαρεῖς καὶ*
240α *φορτικοὶ καὶ ἀηδεῖς φαίνεσθαι· τὸ δὲ αἴτιον ὅτι οὐ δι' ὧν τρόπων | ὠφελοῦσιν ἀλλὰ δι' ὧν λυποῦσιν.*

Ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ τοιαῦτα, ὧν καὶ ἐπιλαθέσθαι δοκεῖτέ μοι, διὰ ζώσης φωνῆς πολλάκις εἴρηται πρὸς ὑμᾶς· νῦν δὲ πάλιν τοῖς τότε ταὐτὰ διὰ γραμμάτων ἀκούσαντες, σύνετε καὶ γνῶτε ὡς οὐκ ἔνι σωθῆναι χωρὶς πειρασμῶν καὶ ὡς οὐδὲν δεινὸν πέπονθα ἀλλὰ τὸ καταθύμιόν μοι πεπλήρωται· καὶ λοιπόν, εἰ βούλεσθε, συγχάρητέ μοι, ὅτι κἀγὼ συγχαίρω τοῖς ἀξιουμένοις μακαρισμοῦ· καὶ ἀκούσατε διὰ ποίων αὐτοὶ τούτου μέτοχοι γίνονται. Αὐτίκα γοῦν ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος πᾶσι τοῖς πιστοῖς παραινεῖ λέγων «πᾶσαν χαρὰν ἡγήσασθε, ἀδελφοί μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποικίλοις· ὅτι τὸ δοκί-
240β *μιον ὑμῶν τῆς πίστεως κατεργάζεται ὑπομονήν· | ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέτω ἵνα ἦτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι ἐν μηδενὶ λειπόμενοι». Καὶ πάλιν·*

---

162 - 165 *Jac.* *1,2 - 4.*

---

133 *τοσούτ(οις) τῆς.... (ἀξίοις) μάρτυσιν ἐπεποίθ(ειτε)* supplevi. 135 *θαρρεῖν* cod. 143 *αὔξονται* supplevi. *(πρὸς) πειρασμοὺς* supplevi. *ἔστι* supplevi. 154 *δι' ὧν τρόποις* cod.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

*«μακάριος ἄνθρωπος ὃς ὑπομένει πειρασμόν· ὅτι δόκιμος γενόμενος λήψεται
τὸν στέφανον τῆς ζωῆς ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν».
Ἀνὴρ ἀπείραστος ἀδόκιμος. Καὶ ἔτι ὑπόδειγμα λάβετε, ἀδελφοί μου, τῆς
κακοπαθείας καὶ τῆς μακροθυμίας τοὺς προφήτας, οἳ ἐλάλησαν τῷ ὀνόματι
Κυρίου. «Ἰδοὺ μακαρίζομεν τοὺς ὑπομένοντας». Τούτῳ συνῳδὰ καὶ ὁ κορυ-
φαῖος τῶν ἀποστόλων ὑποτίθεται Πέτρος καὶ φησὶν «εἰ δέον ἐστὶ λυπηθέντες
ἐν ποικίλοις πειρασμοῖς, ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως πολυτιμότερον
χρυσίου τοῦ ἀπολλυμένου διὰ πυρὸς δὲ δοκιμαζομένου εὑρεθῇ εἰς ἔπαινον*
241α *καὶ | τιμὴν καὶ δόξαν ἐν τῇ ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ». Καὶ αὖθις «τοῦτο
χάρις, εἰ διὰ συνείδησιν Θεοῦ, ὑποφέρει τις λύπας πάσχων ἀδίκως· ποῖον
γὰρ κλέος εἰ ἁμαρτάνοντες καὶ κολαφιζόμενοι ὑπομενεῖτε. ἀλλ' εἰ ἀγαθοποι-
οῦντες καὶ πάσχοντες ὑπομενεῖτε, τοῦτο χάρις παρὰ Θεῷ· εἰς τοῦτο γὰρ
ἐκλήθητε· ὅτι καὶ Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμ-
μόν, ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ· ὃς ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν,
οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· ὃς λοιδορούμενος οὐκ ἀντελοιδόρει,
πάσχων οὐκ ἠπείλει· παρεδίδου δὲ τῷ κρίνοντι δικαίως». Σὺν τούτοις καὶ τὸ
τοῦ Χριστοῦ στόμα ὁ Παῦλος φησὶν ὅτι «δικαιωθέντες ἐκ πίστεως εἰρήνην*
241β *ἔχωμεν πρὸς τὸν Θεόν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς | θλίψεσιν,
εἰδότες ὅτι ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ
δοκιμὴ ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει». Καὶ πάλιν· «τὸ γὰρ παραυτίκα
ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται, μὴ σκοπούντων
ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα». Οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ
νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλύπτεσθαι εἰς ἡμᾶς. Πιστὸς δὲ
ὁ Θεός, ὃς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν
τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν. Καὶ αὖθις
«Οὔπω μέχρις αἵματος ἀντικατέστητε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνιζόμενοι
καὶ ἐκλέλησθε τῆς παρακλήσεως ἥτις ἡμῖν ὡς υἱοῖς διαλέγεται· υἱέ μου, μὴ*
242α *ὀλιγώρει | παιδείας Κυρίου μηδὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ὃν γὰρ
ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει· μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Εἰ παιδείαν
ὑπομένετε, ὡς υἱοῖς ὑμῖν προσφέρεται ὁ Θεός. Τίς γάρ ἐστιν υἱὸς ὃν οὐ
παιδεύει πατήρ; εἰ δὲ χωρίς ἐστε παιδείας, ἧς μέτοχοι γεγόνασι πάντες, ἄρα
νόθοι ἐστὲ καὶ οὐχ υἱοί». Ὁρᾶτε τίσι συντάττει τοὺς μὴ ἐνταῦθα παιδευομέ-
νους τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς; Καὶ μάλα εἰκότως φαίην ἂν ἔγωγε. Εἰ γὰρ δύο*

166-167 *Jac. 1,12.* 171-174 *I Pe. 1,6-7.* 174-181 *I Pe. 2,19-23.*
182-185 *Ro. 51,3-5.* 185-187 *I Cor. 4,17-18.* 191-196 *He. 12,4-8.*

---

176 *εἰ* deest cod. 192 *υἱὲ,* cod.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

τινὶ παῖδες ὦσιν, ἵν᾽ ἐπὶ παραδείγματος ἴδωμεν τὸ λεγόμενον, ὁ μὲν ἐκ γνη-
σίας γαμετῆς, ὁ δ᾽ ἐξ ἐρώτων ἑταιρικῶν, ἀμφότεροι δὲ ἀτακτοῖεν· ποτέρου
ἆρα τῷ πατρὶ μελήσει τῆς διορθώσεως; οὐχὶ τὸν μὲν παντοίως μετελεύσεται,
242β *κἂν δέῃ μαστίγων καὶ πληγῶν μή τι παράπαν φει|δόμενος; τοῦ δὲ ἧττω*
θήσεται λόγον; παντί που δῆλον. Οὕτως οἱ πειρασμοὶ καὶ αἱ θλίψεις πολλοῦ
παρὰ τῷ Θεῷ ἠξίωνται λόγου καὶ σύντροφοι ἐξ ἀρχῆς τῇ καθ᾽ ἡμᾶς εὐσεβείᾳ
γεγόνασιν. Ἐξ αὐτῆς γὰρ τῆς εἰς γῆν καταβολῆς τοῦ κηρύγματος, κἀκείνη
καὶ αὗται συνανεφύησαν· καὶ τί λέγω τοῦ κηρύγματος; Αὐτὸς γὰρ ὁ ἡμέτε-
ρος Σωτήρ, ἡνίκα τὸ τῆς ἡμετέρας φύσεως φύραμα εἵλετο ὑποδῦναι, ἐξ αὐτῆς
αὐτίκα τῆς εἰς τὸν βίον προόδου συνεπλάκη τοῖς πειρασμοῖς. Ὅτε γὰρ ⟨ὁ⟩
τῆς Ἰουδαίας τηνικαῦτα κρατῶν πρὸς φόνον αὐτοῦ καθωπλίζετο καὶ εἰς Αἴγυ-
πτον μὲν μετὰ τῆς μητρὸς ἐδραπέτευσεν, ἐξ Αἰγύπτου δὲ πάλιν εἰς Ἰουδαίαν,
243α *κἀκεῖθεν εἰς Ναζαρὲτ τοὺς φονῶντας ἀποφεύγων | ἆρά γε τῶν πειρασμῶν*
οὕτω κατ᾽ ἐκείνου πνεόντων, ἐκεῖνος πρὸς ἄνεσιν ὅλως ἢ περιφάνειαν ἑώρα
τὰ ἔξωθεν; οὐμενουν. ἀλλ᾽ ἐξ αὐτοῦ τοῦ τόκου μέχρι τῆς τελευτῆς τοῦ κατ᾽
ἄνθρωπον βίου πενίᾳ καὶ λιτότητι χαίροντα μετὰ πολλῆς εὑρίσκομεν τῆς περι-
ουσίας. Τί γὰρ σπηλαίου ταπεινότερον; τί δὲ τοῦ μή που κλῖναι ἔχειν τὴν
κεφαλὴν εἰς λόγον πενίας ὑπέρτερον; Καὶ τὸ τέλος δὲ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς
ὁποῖον; ὡς λίαν περιώδυνον καὶ ἀτιμίας μεστόν. Ἐπὶ διαβολῇ γὰρ ἀνταρ-
σίας ὁ οὐράνιος βασιλεὺς τεθνηκέναι κατεψηφίζετο καὶ τέλος μετὰ τὰς
ἀνυπερβλήτους ὕβρεις ἐκείνας τὴν πορφυρᾶν χλαῖναν, τοὺς χλευασμούς, τοὺς
253β *κολαφισμούς, τὰ ῥαπίσματα, τὰς μάστιγας, τῷ σταυρῷ δι᾽ ἐμὲ γυμνὸς κατα-*
δικασθείς, κακούργου δίκην, Σωτήρ μου, ἐκρέμασο. Καὶ οὐχὶ μὲν ⟨ἡ⟩ κατὰ τὸ
ἀνθρώπινον ζωὴ τῷ Σωτῆρι οὕτω διήνυσται, ἑτέρως δὲ εἶχον οἱ λόγοι· ἀλλ᾽
ἐν πᾶσιν οἷς τὰ πρακτέα διδάσκειν ἐβούλετο οὐδὲν ἕτερον ὅτι μὴ τὸ ἑαυτῶν
ἀφειδεῖν ἐν ταῖς θλίψεσιν ὁρῶμεν διδάσκοντα. Ποτὲ μὲν λέγοντα «στενὴ ἡ
πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωήν», καὶ «ἐν τῷ κόσμῳ
θλῖψιν ἕξετε», καὶ «κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται»·
ποτὲ δὲ παραινοῦντα «ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν»,
καὶ «ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται». Καὶ οὐχὶ τοὺς πλούτῳ
βρίθοντας καὶ χαίροντας καὶ τρυφῇ προσκειμένους, ἀλλὰ τοὺς πτωχοὺς τῷ
244α *πνεύματι, τοὺς κλαίοντας, | τοὺς μισουμένους, τοὺς ὑβριζομένους, τοὺς διω-*

---

224 *Math. 7,14.* 225 *Ino. 16,33.* 226 *Ino. 16,20.* 227 *Lu. 21,19.* 228 *Math. 24,13.*

---

199 *παράδειγμα* cod. 200 *ποιέρων* cod. 209 ⟨*ὁ*⟩ addidi 210 *ἐξ Αἰ... πάλιν* in marg. inf. 211 *ἆρα δε* cod. 211-212 *(ἀποφεύγων) ...ολ(ως)* supplevi. 218 *τεθνήσκειν* cod. forsitan *τεθνήξειν*.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

κομένους, τούτους μακαρίους καὶ ζηλωτοὺς ἀποτείνεται. Καὶ τῆς εἰς τὰ
δεινὰ καρτερίας ἔπαθλον τὴν ἐν οὐρανοῖς βασιλείαν χαρίζεται. Τούτου ἄρα
κατ' ἴχνος οἱ θεῖοι ἀπόστολοι, καὶ μετὰ τοὺς ἀποστόλους οἱ μάρτυρες πορευό-
μενοι, τοὺς μυρίους ἐκείνους ἄθλους διήνεγκαν, καθ' ἑκάστην ἐλαυνόμενοι
τὴν ἡμέραν, εἰς διάφορα κατακλειόμενοι δεσμωτήρια, μαστιζόμενοι, προσπα-
λαίοντες κρύει, λιμῷ καὶ δίψῃ συνεχῶς πιεζόμενοι, καὶ πολυτρόποις θανά-
τοις <καὶ> ἐπαγωγαῖς ἀπαλλαττόμενοι [καὶ] τοῦ ζῆν. Καὶ ταῦτα ἐν ἀρχαῖς τοῦ
κηρύγματος, ὅτε μάλιστα ἡμῖν ἔδει τῆς ἐκείνων ζωῆς καὶ τῆς ἄνωθεν αὐτοὺς
244β *ἐχρῆν ἀπολαύειν ῥοπῆς, ὥστε μὴ | τὴν τοῦ κηρύγματος ἐπίδοσιν εἴργεσθαι.*
'Αλλ' ὅμως οὐκ ἐνῆν ἄλλως αὐτοὺς μιμήσασθαι τὸν διδάσκαλον. Τούτων καὶ ὁ
τῶν ἀσκητῶν θεῖος ὅμιλος τοὺς μαρτυρικοὺς ἄθλους ζηλώσας, τὸ κατὰ προαί-
ρεσιν καὶ οὗτος μαρτύριον ἤνεγκε, ταῦθ' ἑκουσίως ὑπερχόμενοι πάντως ἅπερ
ἐκείνοις ἀκουσίως συνέπιπτον. 'Επεὶ γὰρ μὴ ἐνῆν ὑφ' ὁτουοῦν διώκτου τηνι-
καῦτα βασάνοις ἐκδίδοσθαι, αὐτουργοί, οἷον εἰπεῖν, αὐτοὶ ἑαυτοῖς τῶν βασά-
νων γινόμενοι, ταῖς τῆς ἀσκήσεως μάστιξι τὰ σώματα κατατείνοντες καὶ τῇ
ἀπονεκρώσει τῆς σαρκός, τρόπον ἕτερον ἑαυτοὺς θανατοῦντες, τὸν τῆς ζωῆς
αὐτῶν ἅπαντα διετέλεσαν χρόνον. Συνήκατε τίνι τρόπῳ καὶ πόθεν ἡ σωτη-
245α *ρία τοῖς αἱρουμένοις προσγίνεται; ῞Ωστε μᾶλλον κεχ|αρισμένοι Χριστῷ οἱ*
πειρασμοῖς καὶ θλίψεσι προσπαλαίοντες, ὧν τῆς μερίδος γενοίμην. Αὕτη
γάρ ἐστιν ἡ τεθλιμμένη τρίβος ἡ πρὸς ζωὴν τοὺς ταύτην ὁδεύοντας ἄγουσα,
ἐπεὶ ἀθλήσεως ἄνευ οὐδεὶς ἀξιοῦται στεφάνων, ὡς εἴρηται.

'Αλλὰ τί ταῦτα, ἴσως φήσειεν ἄν τις, πρὸς σέ; οὐ γὰρ ὑπὲρ Χριστοῦ
καὶ σοὶ τὸ παθεῖν ὡς ἐκείνοις. Κάλλιστα μέν, οὐδὲ τῆς τοιαύτης ἔρημος
ἐλπίδος ἐγώ, λέγω δὴ τοῦ παθεῖν πολλὰ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ. ῾Υπὲρ γὰρ τῆς
εἰς αὐτὸν εὐσεβείας καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς ὀρθοῦ δόγματος ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων
ἄχρι καὶ τήμερον λογισμοῖς προσπαλαίω. ῾Ηδονὰς παραιτοῦμαι, ἀνθίσταμαι
πάθεσι καὶ δαίμοσι μάχομαι καὶ χωρὶς τῶν παρεκτὸς παρὰ πάντων τῶν
245β *ἀσεβῶν | ὡς δυσσεβής, παρ' ἐνίων δὲ ὁμοπίστων ὡς βδελυκτὸς μισοῦμαι καὶ*
ἀποτρόπαιος. Δῆλον δὲ κἀκεῖθεν ὡς οὐκ ἄμισθος ἡ ἐμὴ ἐξορία παρὰ Θεῷ.
῾Ο γὰρ ἐνὸν ἀτάραχος μένειν, εἰ σιγῴην μόνον τὸ ἀληθές, καὶ πάσης πρὸ
πάντων τιμῆς ἀπολαύειν, τούτων μὲν ὡς μηδαμινῶν ὑπερφρονήσας, εἰπὼν
αἱρέτω πᾶσα ἀνθρωπίνη τιμὴ καὶ δόξα, ἥ με τῆς σωτηρίου ἐλπίδος ἀπογυμνοῖ·
ἐμοὶ καὶ τιμὴ καὶ δόξα ἡ διὰ Χριστὸν καὶ τοὺς ἐκείνου νόμους μισεῖσθαι
καὶ ἐλαύνεσθαι καὶ μυρίαν ὑπομένειν τὴν δυσπραγίαν, κἂν καὶ αὐτὴν οἰκτρό-
τατα τὴν ζωὴν ἀφαιροῦμαι, ὅτε καὶ τῷ ὄντι μακάριος ἔσομαι, ἑλόμενος δὲ
ὕβριν καὶ ἐξορίαν καὶ θάνατον, πῶς ἄμισθος ἔσται ἡ πρόθεσίς μου καὶ ἡ
246α *τοσαύτη ὑπομονή; οὕτω | γὰρ ἂν καὶ πάντας ἁγίους ἀποστερήσαιμεν τῶν*

---

247 *αὐτὸν* cod. 247 - 248 *(σωτηρία)* supplevi. 256 *(ἡδον)ὰς* supplevi. 263 *ἐμὴ* cod.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

ἀκηράτων ἐκείνων μισθῶν, ὡς ἀνταλλαξαμένους τὸ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ μάχεσθαι καὶ θανεῖν ζωῆς καὶ εἰρήνης καὶ πάσης ἀνέσεως. Ὑπὲρ γὰρ τοῦ μὴ σιγᾶν τὴν ἀλήθειαν μόνον Χρυσόστομος καὶ Γρηγόριος, Ἀθανάσιος ὁ πολύτλας, Παῦλος ὁ ὁμολογητὴς καὶ Μαρτῖνος ὁ θεῖος, μακράν που τῶν οἰκείων ἀπηλάθησαν θρόνων· Μάξιμος ἀφῃρέθη τὴν φιλόσοφον γλῶτταν· ὁ Δαμασκηνὸς τὴν δεξιὰν ἀπεκόπη· καὶ πρὸ τούτων ὁ Πρόδρομος ἀπετμήθη τὴν κεφαλήν· καὶ πᾶς ὁ τῶν ἁγίων κύκλος ἅπαν ὑπέστη δεινόν. Ὅτι δὲ αὐτὸς εἴπερ ἤθελον καὶ τὴν πίστιν μεταμεῖψαι ἢ συνευδοκεῖν τοῖς τὰ φαῦλα πράττουσιν ἀναιδῶς ἢ κἂν γοῦν σιγᾶν τἀληθῆ μόνον, οὐκ ἂν τῆς Κρήτης
246β *ἐ|διωκόμην καὶ τυφλῷ δῆλον. Ἀλλὰ μὴ γένοιτό μοι ποτὲ τοιαύτῃ ἀνοίᾳ περιπεσεῖν, κἂν μυριάκις δέῃ με τὴν ζωὴν ἀποῤῥῆξαι, ὥστε φόβῳ δεινῶν ἢ κολακείᾳ ἡδέων σιγᾶν τὴν τοῦ Χριστοῦ μου ἀλήθειαν. Κρεῖττον γὰρ ἀνατέλλειν τὸν ἥλιον καὶ τοὺς ἀμβλυωποῦντας λυπεῖσθαι, ἢ καθολικὴν σκοτίαν εἶναι καὶ τὰ καλὰ τῶν κακῶν ἀδιάκριτα, ἢ καὶ τὴν τῆς πίστεως σιγητέον ὁμολογίαν αἰδοῖ τῶν ἀπίστων, ὃ καὶ τῆς φόβῳ θανάτου ἀπάρξασθαι παροιμίας ἔργῳ ἀνοητότερον. Τοιαύταις γὰρ σοφῶν ὑποθήκαις στοιχοῦμεν ἡμεῖς· «ἐὰν διδάσκοντός σου τὸν λόγον τῆς ἀρετῆς», φησί, «διεγείρῃ τινὰς ὁ μισόκαλος πρὸς τὸ θλίβεσθαι, μὴ δειλιάσῃς μηδὲ διὰ τὸν φόβον σιγᾷς τὴν ἀλήθειαν·*
247α *φοβερὸν γὰρ οὐ τοῦτο ἀλλὰ τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας | Θεοῦ ζῶντος. Τὸ δὲ σιγᾶν τὴν ἀλήθειαν χρυσίον ἐστὶ θάπτειν». Καὶ πάλιν· «Οἱ ἀνιστάμενοι προϊόντι σοι κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὥσπερ ἀπὸ τῆς ὑγιοῦς πράξεως ἀποτρέψαι σε οὐ δυνήσονται, μηδὲ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης ἐκκρουέτωσαν· ἀλλὰ φύλαττε σεαυτὸν ἐπ᾽ ἀμφοτέρων ὁμοίως. Μὴ μόνον ἐπὶ τῆς ἀσταθοῦς κρίσεως καὶ πράξεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τοὺς κωλύειν ἐπιχειροῦντας ἢ ἄλλως δυσχεραίνοντας πρᾳότητος καὶ στοργῆς. Καὶ γὰρ τοῦτο ἀσθενὲς τὸ χαλεπαίνειν αὐτοῖς, ὥσπερ τὸ ἀποστῆναι τῆς πράξεως καὶ ἐνδοῦναι καταπλαγέντα· ἀμφότεροι γὰρ ἐπίσης λιποτάκται ὁ μὲν ὑποτρέσας, ὁ δὲ ἀλλοτριωθεὶς πρὸς τὸν φύντα συγγενῆ καὶ φίλον». Καὶ ἐν τῇ ἀμφιέσει δὲ τοῦ μοναχικοῦ*
247β *σχήματος ἐ|ρωτηθεὶς τὸ εἰ δύνασαι ὑπομεῖναι πᾶσαν θλῖψιν καὶ στενοχωρίαν διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, Θεοῦ ἐνώπιον καὶ ἀγγέλων ἐπηγγειλάμην ταῦθ᾽ ὑπομεῖναι προθύμως ἄχρι καὶ τέλους ζωῆς, καὶ ἐγγύας ἀπαραγράπτους δέδωκα τῷ Κυρίῳ, ἃς ἀπεγράψαντο ἄγγελοι καὶ ἐν οὐρανοῖς φυλάττονται ἕως τῆς φοβερᾶς ἡμέρας τῆς Κρίσεως.*

Πλὴν θῶμεν, καὶ μὴ τῆς ἀληθείας χάριν, ὡς ταύτης ὑπερμαχοῦντα,

---

284 *He.* 10,31.

---

285 *θλί(βεσθαι)... (διὰ τ)ὸν... (ἀλήθειαν)* supplevi. 290 *φυλαττέ σε... ὁμοίων* cod. 291 *(ἀ)λλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τοὺς* in marg. inf. 295 *φύ(ντα)* supplevi.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

ἐξορισθῆναί με. Οὐδ' οὕτω μοι τὸ παθεῖν εἰς σωτηρίαν ἀσυντελὲς ἀλλὰ τῶν εὐπραγούντων πολὺ κατὰ τὸ μέλλον ὑπερκεισόμενον. Καὶ ὅρα Ἰὼβ ἐν περιστάσεσιν ἀκουσίαις ἀνακηρυττόμενον. Καὶ τὸν ἐν τῇ παραβολῇ Λάζαρον τῆς ἀκουσίου πτωχίας τοὺς ἀβραμιαίους κόλπους ἀπολαμβάνοντα· Τὸν πλούσιον 248α *δὲ τῇ κατὰ τὸν βίον | τρυφῇ ἀντίρροπον τὴν ἐκεῖσε κληρούμενον κόλασιν καὶ μηδὲ δακτύλου δροσίζοντος εἰς παραμυθίαν τοῦ φλογμοῦ ἀξιούμενον. Καὶ τὸ αἴτιον, ὅτι σὺ μέν φησιν ἀπέλαυες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά. Νῦν δὲ οὗτος μὲν ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. Οἱ γὰρ τὴν ἐνήδονον ζωὴν ἐνταῦθα προελόμενοι, τῶν ἐκεῖσε οὗτοι τερπνῶν ἀμεθεξίαν παντελῆ καταψηφισθήσονται. Ὅσοις δὲ συμφορῶν ὁ τῇδε βίος ὤφθη κλυδώνιον, καὶ θλίψεσι δειναῖς προσεπάλαισαν σὺν ὑπομονῇ καὶ εὐχαριστίᾳ, οὗτοι τῶν ἐντεῦθεν ἀπαίροντες εἰς τὸν ἀκύμαντον ἐκεῖνον λιμένα τῆς ἀναπαύσεως προσορμίζονται. Ὡς Ἐφραὶμ καὶ Ἰσαὰκ τοῖς σύροις* 248β *σὺν δὲ τῷ χρυσορρήμονι Ἰωάννῃ δοκεῖ. Τῷ μὲν | οὑτωσὶ ἀποφαινομένῳ «ὅσοι βούλονται τελείως ἐξειλῆσαι τῆς αἰωνίου γεέννης τῆς τιμωρούσης τοὺς ἁμαρτωλούς, καὶ τῆς αἰωνίου βασιλείας ἐπιτυχεῖν, τὰς θλίψεις τῆς γεέννης ἐντεῦθεν διὰ τῶν πειρασμῶν τῶν ὑπὸ τοῦ πονηροῦ ἐπαγομένων ὑπενεγκάτωσαν ἀεί. Καὶ ἐὰν ὑπομείνωσιν ἕως τέλους τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἀπεκδεχόμενοι ἐν πίστει, καὶ τῶν πειρασμῶν καὶ τῶν θλίψεων διὰ τῆς χάριτος λυτροῦνται, καὶ τῆς κοινωνίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔνδοθεν καταξιοῦνται, καὶ τῆς αἰωνίου γεέννης ἐκεῖθεν ἐξειλοῦσι, καὶ τὴν αἰώνιον βασιλείαν κληρονομοῦσι». Τῷ δὲ παραινοῦντι «Πάντα ἄνθρωπον ὠφελεῖ ὁ πειρασμός. Ἐὰν γὰρ τὸν Παῦλον ὠφελεῖ, πᾶν στόμα φραγήσεται καὶ ὑπόδικος γενέσθω ὁ* 249α *κόσμος τῷ Θεῷ. Οἱ ἀγωνισταὶ πειράζονται, ἵνα προ|σθήσωσι τῷ πλούτῳ αὐτῶν· οἱ χαῦνοι, ἵνα ἐκ τῶν βλεπόντων φυλάξωνται ἑαυτούς· οἱ ὑπνώττοντες, ἵνα εἰς ἐξυπνισμὸν εὐτρεπισθῶσι· καὶ οἱ μακρὰν ὄντες, ἵνα προσεγγίσωσι τῷ Θεῷ· οἱ δὲ οἰκεῖοι, ἵνα ἐν παρρησίᾳ εἰσοικισθῶσι». Καὶ πάλιν· «Πάσῃ ἀνέσει ἕπεται ταλαιπωρία· καὶ πάσῃ διὰ Θεὸν ταλαιπωρίᾳ ἄνεσις ἀκολουθεῖ. Ὁ παιδευόμενος ἐνταῦθα διὰ τὴν ἰδίαν αἰσχύνην, ἐκ τῆς ἰδίας γεέννης ἐσθίει. Τῷδε ὧδέ πως διδάσκοντι βούλει ἄνεσιν εὑρεῖν ἐκεῖ; θλίβηθι ἐνταῦθα διὰ τὸν Χριστόν· ἀλλ' οὐκ ἔστι διωγμός· στῆθι πρὸς δόξαν, στῆθι πρὸς θυμοῦ μάχην, στῆθι πρὸς ἐπιθυμίας βάσανον, καὶ ταῦτα στίγματα καὶ αὗται βάσανοι· καὶ ἐὰν ἁμαρτίας ἔχῃς, ἀφανίζονται καὶ κατακαίονται* 249β *ὑπὸ τῆς θλίψεως· ἂν δὲ ἀρετὴν ἔχῃς, λαμπρύνῃ | καὶ φαιδρύνῃ ὑπ' αὐτῆς. Καὶ μὴ εἴπῃς ὅτι «οὐδὲν ἠδίκησα». Τί γὰρ Παῦλος ἠδίκησεν, ἵνα λιθασθῇ; Βασιλείαν κατήγγελλε· πλάνην ἀπῆγε· τῷ Θεῷ προσῆγε. Ταῦτα στεφάνων ἄξια· ταῦτα ἀνακηρύξεων· ταῦτα μυρίων ἀγαθῶν, οὐ λίθων. Ἀλλ' ὅμως*

---

318 - 319 *ὑπενέγκωσαν* cod. 327 *ξυπνισμὸν* cod. 337 *κατήγγειλε* cod.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

τοὐναντία ἔπασχε». Καὶ πάλιν· «Ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῶν ἁμαρτανόντων οἱ μηδὲν παθόντες ἐνταῦθα κακόν, μείζονα ὑφίστανται τιμωρίαν ἐκεῖ, οὕτως ἐπὶ τῶν κατορθούντων οἱ πολλὰ παθόντες ἐνταῦθα δεινά, πολλῆς ἀπολαύσονται ἐκεῖ τῆς τιμῆς. Καὶ καθάπερ ἁμαρτωλῶν ὄντων δύο, ἂν ὁ μὲν ἐνταῦθα κολασθῇ, μακαριώτερος ὁ κολασθεὶς τοῦ μὴ κολασθέντος ἐστίν, οὕτω δὴ καὶ δικαίων ὄντων ἐνταῦθα δύο, ἂν ὁ μὲν πλείους ὁ δὲ ἐλάτ-
250α *τους ὑπομείνῃ τὰς θλίψεις, μακαριώτερος | ὁ τὰς πλείους ὑπομένων ἐστίν. Ὥστε τὸ δυσπραγεῖν, εἰ καὶ μὴ τῆς εὐσεβείας ἔπεστι χάριν οὐδὲ ἑκούσιον, ἀλλ᾽ οὐ πάντῃ καὶ οὕτως ἀλυσιτελὲς καὶ πρὸς τὰς ἐκεῖθεν ἐλπίδας ἀνόνητον. Προνοίας οὖν ἐστὶ καὶ τοῦτο Θεοῦ καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς στοργῆς ἔνδειξις διὰ τῶν ἐνταῦθα θλίψεων τὴν ἐκεῖθεν ἡμῖν προμνηστευομένου ἀνάπαυσιν, ὅταν ἴδῃ πρὸς τοὺς αὐθαιρέτους πόνους τῆς ἀρετῆς ὀλιγώρως ἔχοντας ἢ καὶ πρὸς τὰ χείρονα ἐπιρρεπῶς καὶ ἐπιμελῶς, ἀναβαλλομένους δὲ τὴν μεταβολήν, συμφορῶν ἡμῖν καὶ θλίψεων τὸν βίον ἐμπίπλησι, τιμωρίᾳ προσκαίρου κολάσεως ἐξαρπάζων τῆς αἰωνίου. Καὶ τί θαυμαστόν, εἰ τοὺς ἁμαρ-*
250β *τάνοντας ἡμᾶς φιλανθρώπως ὁ Θεὸς οὕτω μέτεισιν ὅπου καὶ | τοὺς εἰλικρινῶς αὐτῷ καὶ γνησίως δουλεύοντας. Καὶ οἷς ὁ βίος ἀκίβδηλος, τῷ χωνευτηρίῳ δοκιμάζει τῶν πειρασμῶν, ἵνα τὸ τῶν ἀρετῶν ἀποστίλβον λαμπρότερον ἐν τούτῳ ἀναφανῇ. «Ἐπύρωσε γάρ», φησίν, «αὐτοὺς καὶ εὗρεν αὐτοὺς ἀξίους ἑαυτοῦ. Ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτοὺς καὶ ὡς ὁλοκάρπωμα θυσίας προσεδέξατο αὐτούς. Καὶ ἐν καιρῷ ἐπισκοπῆς αὐτῶν ἀναλάμψουσι. Καὶ χάρις τῷ πολυτρόπως ἡμῖν πραγματευομένῳ τὴν σωτηρίαν».*

Οὐ τοίνυν ἄμοιρον μισθοῦ κἂν ἁπλῶς καὶ ἀκούσιον ἦν ἐμοὶ τὸ διωχθῆναι· ὅπου δὲ ὑπὲρ τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων, ὅτι πᾶσαν παρανομίαν διήλεγχον καὶ πάσῃ συνηγόρουν δικαιοσύνῃ, πῶς οὐχ ἑκούσιον; ὡς καὶ πολλά-
251α *κις προὔλεγον ὅτι κἂν δέ|ῃ με λιθοβοληθῆναι, τἀληθὲς οὐ σιγήσω, πῶς οὐκ εἰς λόγον ἀμοιβῆς ἀποκείσεταί μοι τοῦτο παρὰ Θεῷ; Εἰ γὰρ παρὰ ἀνθρώπων ἀδικούμεθα καὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς δυσπραγοῦμεν, ἀλλ᾽ ἐν οἷς ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῖν οἰκείωσις τῶν εἰς σωτηρίαν φερόντων οὐχ ὑστερούμεθα. Καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας εὐσυνειδήτως πάσχειν μέγα καθέστηκεν εἰς ψυχαγωγίαν ἡμῶν. Καὶ οὐδὲν ἥδυτερον τούτου χριστιανικῇ ψυχῇ γένοιτ᾽ ἄν. Ὅτι ταὐτὸν ὑπέρ τε τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς τοῦ νόμου αὐτοῦ ἐκδικήσεως παθεῖν τι καὶ οὐκ ἄλλο παρ᾽ ἐμοί γε καὶ πᾶσι τοῖς φιλοχρίστοις καὶ κρίνεται καὶ ἐστίν. Ὡς καὶ ὁ λόγος ἀπέδειξε καὶ οἱ ἅγιοι λέγουσιν, ὅτι*
251β *οὐ μόνον οἱ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν δεξάμενοι τὸν θάνατον | μάρτυρές εἰσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ διὰ τὴν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ τήρησιν ἀποθνήσκοντες.*

Καὶ ταῦτα λέγω οὐκ ἐμαυτοῦ ἐπαίνους δεξιῶν, οὔτε μὴν ἐνίων κατ-

---

346 *ἔπεισι* cod. 357 *τούτοις* cod. 363 *(πῶς οὐχ)* supplevi. 369 *οὐδὲ* cod. 373 *(ἅγιοι)* supplevi.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

*επαιρόμενος, ἀλλ' ἵνα γνόντες ἐκ τούτων ὡς οὐδὲν δεινὸν ἀλλ' εἴ τι ψυχω-
φελὲς καὶ σωτήριον πέπονθα μηκέτι λυπεῖσθε περὶ ἐμοῦ. Οὐδὲ γὰρ στεφα-
νουμένου τινὸς οἱ τούτῳ προσήκοντες ἀθυμοῦσιν, οὐδ' ἀπολαμβάνοντος ἀγα-
θῶν δυσχεραίνουσιν. Ὡς οὐδὲ σῳζομένου θλίβεσθαι δίκαιοι εἶεν ἄν. Ὅτι
«πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν δικαίων καὶ ἐκ πασῶν αὐτῶν ῥύεται αὐτοὺς ὁ
Κύριος». Καὶ «Κύριε, ἐν θλίψει ἐμνήσθημέν σου· ἐν θλίψει μικρᾷ ἡ παι-
δεία σου ἡμῖν». Προφητικαὶ φωναί. «Πάντες οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν*
252α *Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται πανταχοῦ». Καὶ «διὰ πολλῶν | θλίψεων δεῖ
ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». Παύλου πρὸς τοῦτο συνη-
γορίαι. «Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης». Καὶ «εἰ ἐμὲ ἐδίω-
ξαν καὶ ὑμᾶς διώξουσι». Καὶ «ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης
φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην». Διδασκαλίαι Χριστοῦ.*

*Ἔγνωτε πόσων ἀγαθῶν αἴτιόν μοι γέγονε τὸ διωχθῆναι καὶ τίσι συν-
αριθμεῖσθαι πεποίηκε καὶ ἐπὶ ποίαις ἐλπίσι βιοῦν; Ὥστε καθ' ἃ καὶ πρὸ
εἶπον: πᾶς ὁ βουλόμενος ἀγαθόν τι πρᾶξαι ἐν τῷδε τῷ βίῳ, πρὸς τὸ μέγε-
θος τούτου ὀφείλει ἐκδέχεσθαι καὶ πειρασμὸν ἐπερχόμενον. Καὶ πᾶν μέγα
κατόρθωμα πολλοῖς καὶ ποικίλοις συνέζευκται πειρασμοῖς. Καὶ μαρτυροῦσι*
252β *βασιλεῖς καὶ στρατηγοὶ καὶ κυβερνῆται καὶ γεωργοὶ καὶ ἔμποροι· μετὰ |
μυρίων κατορθοῦνται πειρασμῶν τοῦθ' ὅπερ λέγονται. Μάλιστα δὲ πάντων
τόδε συνίστησιν ὁ φύσει διδάσκαλος Ἰησοῦς Χριστός, μετὰ τὸ πᾶσαν πλη-
ρῶσαι δικαιοσύνην, τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ νύκτας τοσαύτας πειραζόμενος
ἅπαντα πειρασμὸν ἐν τῇ πανερήμῳ, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν, ὡς
προείρηται. Οὐδὲν οὖν ξένον οὐδὲ νεώτερον γέγονεν ἐπ' ἐμοί, ἀλλὰ τὸ σύν-
ηθες καὶ ὃ τῶν γινομένων ἡ φύσις ἀπαραβάτως γίνεσθαι ἀπαιτεῖ. Πατρὶ γὰρ
υἱὸς ἐπανίσταται καὶ μαθητὴς διδασκάλῳ ἐπιβουλεύει καὶ εὐεργέτην ὁ εὐερ-
γετηθεὶς κατορύξαι ἐπείγεται. Καὶ ὁ δημώδης δὲ λόγος συνήδει ὡς ᾧτινι
ποιήσεις καλόν, κακὸν ἔκδεξαι παρ' αὐτοῦ εἰς ἀντάμειψιν. Εἰ γὰρ οὐδὲν*
253α *ἄλλο ἁμάρτημα ἐν τῷ | οὐρανῷ γέγονεν εἰ μὴ φθόνος, καὶ ἀεὶ ἐπὶ τὰ καλὰ
φθόνος, πῶς κἀμοὶ μόνῳ σπεύδοντι μιμήσασθαι τοὺς καλοὺς ἢ τὰ καλὰ κτή-
σασθαι τὸν φθόνον οἷόν τε ἦν διαδρᾶναι; Εἰ δὲ καὶ ὁ Κάϊν τὸν Ἄβελ ἐφό-
νευσε καὶ Ἰακὼβ Ἠσαῦ ἐνεκότει, καὶ τὸν πάγκαλον οἱ ἀδελφοὶ ἀπέδοντο
καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ φθονεῖ καὶ τέκτονα τέκτων ζηλοτυποῖ, καινὸν οὐδὲν εἰ
κἀμὲ τὸ χαλεπὸν τοῦτο θηρίον, ὁ φθόνος, τῆς Κρήτης ἀπέωσε. Μᾶλλον δὲ*

381-382 *Is. 26,16.* 382 *II Ti. 3,12.* 383-384 *Acta 14,22.* 385 *Mat. 5,10.* 385-386 *Ino. 15,20.* 407 *Hesiod. Op. vs 25.*

---

402 *ποιήσει(ς) (καλὸν)... αὐ(τοῦ)* supplevi.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

τοὐναντίον ἅπαν, εἴπερ συνέβη, παράδοξον ἦν, φημὶ δὴ τὸ μὴ διωχθῆναί με πρὸ τοῦ φθόνου καὶ ταῦτα τὴν Κρήτην οἰκοῦντα. Ὅγε μὴν θέλων εἶναι καλὸς ἢ κτᾶσθαί τι τῶν καλῶν καὶ τιμίων, ἄνευ δὲ ζήλου καὶ φθόνου ἔχειν
253β τοῦτο βουλόμενος, ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ πλοῦτον καὶ κάλλλος, ἰσχὺν | καὶ φρόνησιν ἔχειν εὐφήμῳ, μηδὲν δὲ περίβλεπτον ἑαυτὸν διὰ ταῦτα μηδὲ ζηλωτὸν εἶναι θέλοντι, τοῦτο δὲ τῶν οὐκ ἐνδεχομένων ἐστίν. Ὥςπερ γὰρ τῷ σώματι ἕπεται ἡ σκιὰ δι' ἀκτῖνος βαδίζοντι, οὕτω καὶ τῷ διὰ δόξης πορευομένῳ φθόνος ἀδιαστάτως ἀκολουθεῖ.

Πλὴν οὐκ ἐξορίαν ὑπέστην μόνον ὥς τισιν ἔδοξεν, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ καὶ ὕβρεις ἀπείρους καὶ φρουρὰν καὶ ναυάγιον καὶ πρὸς τούτοις ἑπτάμηνον κακουχίαν καὶ ἀπογύμνωσιν τῶν ἐμῶν καὶ θανάτους μυρίους, ἃ τῇ τοῦ Κυρίου χάριτι πάντα μετὰ χαρᾶς καὶ προθυμίας εὐχαρίστως ὑπέμεινα οὐδένα λοιδορήσας, οὐδὲ γογγύσας πρός τι συμβάν, οὐδενὸς κατευξάμενος. Καὶ νῦν ἡ ἐξορία αὕτη γέγονέ μοι ἐπάνοδος· ἡ φρουρὰ ἀντέστραπταί μοι εἰς πλατυ-
254α σμόν· αἱ ὕβρεις | εἰς δόξαν κατέληξαν· τὸ ναυάγιον εἰς ἀκύμαντον γαλήνην μετεποιήθη· ἡ κακουχία εἰς ἀνάπαυσιν μετεβλήθη· εἰς πλουτισμὸν ἡ ἀπογύμνωσις ἤδη μετέπεσε· καὶ εἰς ζωὴν οἱ θάνατοι μετηλλάγησαν. Καὶ διὰ ταῦτα λοιπὸν πάντες οἱ διὰ Θεὸν ἀγαπῶντές με ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ εὐφράνθητε καὶ ἀγάλλεσθε. Καθὼς γάρ ἐστι λυτρωθῆναι κινδύνων ἐπὶ δεινοτέρᾳ κολάσει καὶ μείζονι, οὕτως ἐστὶν ἐμπεσεῖν πειρασμοῖς ἐπ' ὠφελείᾳ μελλούσῃ καὶ ἡμέραις ἀγαθαῖς. Καὶ ἄλλως δὲ ἐπ' ἐμοὶ δίκαιοι ἂν εἴητε χαίρειν, τοῦτο μὲν ὅτι ἐκ τῶν τῆς γῆς ἀβύσσων ῥυσθεὶς τὸν αὐτὸν πάλιν ὑμῖν ἐξ ὑπαρχῆς πνέω ἀέρα, τὸν αὐτὸν βλέπω ἥλιον καὶ τὴν αὐτὴν διόλου ἀκολουθίαν συμ-
254β ψάλλω πᾶσιν ὑμῖν. Τοῦτο δὲ ὅτι ἐξ ἀδιαφορίας εἰς τὸ | τῆς Θείας Σοφίας διδασκαλεῖον ὑπέστρεψα. Ἀπὸ κοσμικῶν κυμάτων εἰς ὅρμον προσωρμίσθην γαλήνιον καὶ ἐκ λειποταξίου εἰς τὴν ἀρίστην ἀφῖγμαι στρατολογίαν· καὶ πρό γε τούτων ὅτι ἐν τοῖς διωγμοῖς χάρητε καὶ σκιρτήσατε· «ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται», φησὶν ὁ Κύριος, καὶ «θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον». Ἀκούετε τί φησιν ὁ δεσπότης; «Θεὸς ὁ δικαιῶν, τίς ὁ κατακρίνων; Κύριος ὁ ἐπιτάττων καὶ τίς προθύμως οὐχ ὑπακούσεται;»

Ἀλλ' ἴσως, ὅτι ἀδίκως τῶν τῆς Κρήτης καλῶν ἀπεστέρημαι, ἐλεοῦντές με τῆς τοσαύτης ζημίας οὐκ ἀπεικότως λυπεῖσθαι, φαίητε ἄν. Πρὸς ταῦτα γοῦν, εἴ τις ὑμῖν δύναμις, ἀποκρίνασθέ μοι πυνθανομένῳ. Πρῶτον τί ἐστὶ

---

411 *Mat. 10,23.* 435 *Ino. 16,20.* 436 *Ino. 16,33.*

---

411 *(καὶ φθόνου)* supplevi. 418 *ἀπείροις* cod. 427 *ἐπιδεινοτέρα* cod. 428 *ὄντως* cod. 429 *ἡμέρας ἀγαθὰς* cod. 435 *χάρητε, φησὶν ὁ Κύριος,* cod. quod ego postscripsi.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

τοῦτο τὸ ἀδίκως ὃ λέγετε. Ὑπὲρ τὸ τῆς λύπης ἀφόρητον ἄρα συνίετε τοῦτο ἢ
255α *βού|λεσθε καὶ τοῦθ' ὑμῖν τὸ ἀδίκως ἑρμηνευθῆναι; Σύνετε τοίνυν ὡς ἀδί-*
κως ἐστὶ κατακριθῆναι τὸν μὴ σφαλέντα, δικαίως ἐστὶ καταδικασθῆναι τὸν
ἐπταικότα. Ποῖον οὖν τῶν δύο τούτων ἐπ' ἐμοὶ κρινομένῳ συμβῆναι βούλε-
σθε; Ὡς ἔγωγε οἶμαι, τὸ πρῶτον ὅτι καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἀδίκως πεπόνθασι.
Καθ' ὅ φασι καὶ Σωκράτην ἀδίκως θανεῖν ἀπαγόμενον, Ξανθίππης τῆς
γυναικὸς κλαιούσης καὶ λεγούσης «ὦ Σώκρατες, πῶς ἀδίκως ἀποθνήσκεις»,
ἐπιστραφέντα φάναι «σὺ δὲ ἐβούλου με δικαίως ἀποθανεῖν;» Οὐκοῦν τοῦτο
κἀμοὶ μέγα πρὸς σωτηρίαν δικαίωμα τὸ ἀδίκως παθεῖν καὶ ὑμῖν πρὸς τὸ
μὴ λυπεῖσθαι. Ἐπεὶ τὸ πάσχειν δικαίως πᾶσι κακούργοις ἑπόμενον· ἔπειτα
255β *τὸ τῆς πόλεως εἰς ἔρημον ἐξορίζεσθαι βέλτιον ἢ τοὐ|ναντίον; Ἐκ τῶν νήσων*
εἰς τὴν ἤπειρον ἢ ἐντεῦθεν ἐκεῖσε; Ὅπου τις ἐκ πολλοῦ διψᾷ καὶ προσμέ-
νειν ἐφίεται ἢ ἔνθα δυσαρεστεῖται καὶ ἀπαναίνεται; Εἰς τοὺς μισοῦντας καὶ
φονῶντας ἢ τοὺς φιλοῦντας καὶ περὶ πλείστου τὴν ζωὴν αὐτοῦ τιθεμένους;
Εἰς τὴν πατρίδα ἐκ τῆς ἀλλοτρίας ἢ εἰς ἀλλοδαπὴν ἐκ τῆς ἐνεγκαμένης; Εἰς
τὴν πόλεων Πόλιν ἢ εἰς χωρίον ἀνώνυμον; Πρόδηλος καὶ παιδίοις μή τι γε
ἀνδράσιν ἡ αἱρετέα ἐν τούτοις μερίς, εἰ μή τις ἐκστατικὸς ᾖ καὶ σφόδρα
τέως φιλόνικος. Πάλιν· ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ πολυτρόπως δοξάζεσθαι,
σοφοῖς συνοικεῖν διὰ βίου, ἢ ἀγρόταις διόλου συνομιλεῖν βέλτιον, κηρύττοντα
τὴν ἀλήθειαν; Τόπον ἅπαξ ἐκ τόπου ἀμείψασθαι ἢ ταύτην σιγῶντα ἐφ' ἑνὶ
256α *τόπῳ σήπεσθαι; | Ὑπὲρ Χριστοῦ ἀτιμάζεσθαι καὶ φέρειν ἀσμένως πρὸς*
τὴν ἁμαρτίαν μέχρις αἵματος ἀνθιστάμενον, ἢ ταῖς τῶν πολλῶν ὀρέξεσιν ὑπο-
κύψαντα ἐπαινεῖσθαι ψεκτῶς καὶ εἰκῇ; τούτων αὐτὸς γοῦν τὰ μείζω καὶ
κρείττονα, οἷς λόγοις οἶδε τὸ θεῖον εὑρών, χαίρω ἐπιεικῶς. Ταύτῃ τοι καὶ
ὑμῖν συμβουλεύω μηκέτι λυπεῖσθαι. Οἶδα τοὺς ὀδυρμοὺς ὑμῶν, καὶ τοὺς
ὀχετοὺς τῶν δακρύων οὕτως ἐπίσταμαι, ὡς ἂν εἰ συμπαρήμην ἑκάστῳ ὑμῶν.
Ἀλλ' ἄχρι τούτου, μὴ περαιτέρω. Ἐπὶ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν, μὴ ἐπ' ἐμὲ
κλαίετε.

Ἀλλ' ὑμῶν μὲν ὑπερβαλλόντως τὸ πάθος τῆς λύπης ἁψάμενον οἰμωγῶν
μέχρι καὶ δακρύων ἐχώρησε, λογιζομένων πῶς πάντων εὐπραγούντων μόνος
256β *δεινὰ πέπονθα. Ἐμοῦ δὲ μέσης | καρδίας καὶ μυελῶν καὶ ἁρμῶν ἕτερον ἅπτε-*
ται πάθος, τὴν ὅσον οὔπω φθάνουσαν ἡμέραν τῆς κρίσεως μεμνημένου καὶ τοὺς
ἐν αὐτῇ παρρησιασθησομένους ἁγίους ἐνθυμουμένου. Πῶς, οἱ μὲν καὶ τῶν

---

447 - 449 *Diogen. Laert. II, 34.* 468 *Lu. 23,28.*

---

451 *κακούργ(οις)...(τὸ τῆς) πόλεως* supplevi. 463 *ἀνθισταμένην* cod. 481 *(κό)-ραι... δέκα(τον)* supplevi.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

αὐχένων τομάς, οἱ δὲ τὰς τῶν μελῶν ἀφαιρέσεις, οἱ δὲ τὰς μαστιγώσεις τοῦ σώματος, οἱ δὲ καὶ τῶν οἰκείων αἱμάτων ἐκχύσεις, οἱ δὲ τοὺς αἰσχίστους καὶ βιαίους θανάτους· καὶ πάνθ᾽ ὅσα διὰ Θεὸν ἐκαρτέρησαν εἰς ἴδιον ἔπαινον καὶ στεφάνων ἀμοιβὴν ἐπιδείξονται. Ἐγὼ δ᾽ ὁ ῥάθυμος πάντῃ, οὐδὲν μὲν ἔχω τοιοῦτον ἐνδείξασθαι, ἃ δὲ παροξύνων τὸν ἀπαθῆ εἰργασάμην, μυρία. Οἴμοι πόση ἔσται κατηγορία μοι τότε. Πόση αἰσχύνη, πόση κατάκρισις, ἡνίκα τρυφε-
257α *ρενόμεναι κόραι καὶ οὔπω τὸν δέκατον χρόνον ἀμείψασαι, τῷ Χριστῷ | παραστήσονται μετὰ φαιδρῶν τῶν λαμπάδων· ὅτι ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀνδρικώτατα μέχρις αἵματος ἔστησαν. Αὐτὸς δ᾽ ὑπερβὰς τὰ πεντήκοντα ἔτη, σπουδαῖον οὐδὲν οὐδὲ γενναῖον ἐπιδείξασθαι ἴσχυσα. Μωϋσῆς ὁ θεόπτης ἐλιθάσθη πρὸς τῶν Ἑβραίων. Ὁ Ἡσαΐας ξυλίνῳ πρίονι πέπρισται. Ὁ Ἱερεμίας ἐν λάκκῳ βορβόρου ἀπέῤῥιπται. Ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων κατὰ κεφαλῆς ἐσταυρώθη. Ὅ τε πρωτόκλητος αὐτῶν ἀντιστρόφως ἐσταύρωται. Ὁ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος Παῦλος τὴν κεφαλὴν ἀπετμήθη. Βαρθολομαῖος ὁ θεῖος τὸ δέρμα ἅπαν ἀφῄρηται. Καὶ ἄλλος ἅγιος ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ τοῦ ζῆν ἀπηλλάγη. Καὶ πάντες οἱ ἅγιοι οἱ μυρίων κόσμων ἀντάξιοι καὶ μαρτυρικὸν βίον*
257β *ἔζησαν καὶ ἀθλητικῶς | τὸν βίον κατέλυσαν. Ἐγὼ δὲ μυρίους ὀφείλων θανάτους, ἐν ἀνέσει καὶ δόξῃ τὸν βίον παρέρχομαι. Πόθεν οὖν σχῶ μικρὰν παῤῥησίαν; πόθεν ἔσται μοι ἔλεος; Τί, μὴ λέγω τι μεῖζον, τί γένωμαι ὅταν ὁ γλυκύτατος Ἰησοῦς καὶ Θεός μου, οἷα κριτὴς φοβερός, ἐπὶ μετεώρου τοῦ θρόνου καθήμενος, τὴν ἰδίαν πλευρὰν ὠρυγμένην τῇ λόγχῃ καὶ τὰς ἑαυτοῦ ᾑμαγμένας παλάμας ἐπιδείξει ἐκεῖθεν, ἃς δι᾽ ἐμὲ ἐν σταυρῷ καὶ τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν· καθῄμαξεν; Αὐτὸς δὲ μηδὲ ῥάπισμα ἢ ἔμπτυσμα ἓν ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπομείνας ἐπιδεῖξαι δυνήσομαι. Ὤφελον οὖν κατ᾽ ἐκείνην τὴν νύκτα, καθ᾽ ἣν τῆς νηὸς ἐπέβην ἀναγόμενος ἐκ τῆς Κρήτης, τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης πρὸ τῶν*
258α *διωξάντων παρεδιδόμην. Εἴθε δηλητηρίῳ πρὸς αὐτῶν ἢ ξίφει τὸ | ζῆν ἀφῃρούμην. Οὕτω γὰρ ἂν εὐθὺς τῷ τοῦ Θεοῦ προσώπῳ ἐμφανιζόμενος [οὕτω], μικροῦ ἐλέους ἐτύγχανον. Ὅς, τό γε νῦν ἔχον, τῶν μεγίστων ἀστοχήσας ἐλπίδων, ὀδυνηρὸν ἕλκω βίον καὶ ἄχαριν. Ὢ πρὸ πόσων ἐνιαυτῶν τῇ μελέτῃ ταύτῃ ἐνησχολούμην, ποσάκις ὑπὲρ τούτου τὸ θεῖον ἠνώχλησα, «Κύριε» λέγων «καὶ Θεὲ τῆς ζωῆς μου, ὡς οἶδας προξένησόν μοι τὸ ζῆν ἐν σοί, καὶ ὡς δύνασαι δυνάμωσόν με ἀποθανεῖν ὑπὲρ σοῦ. Ἢ δ᾽ οὖν λάβε ἀπ᾽ ἐμοῦ τὴν ψυχήν μου, ὅτι οὐκ εἰμὶ ζωῆς ἄξιος». Ὢ μακαρίων ἐννοιῶν, ἅσπερ κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐν ἐμαυτῷ ἔστρεφον, προσδόκιμον ἔχων τὸν θάνατον. Ὤ, χαρᾶς ἀνεκφράστου καὶ χρηστῶν ἐνθυμήσεων! Αὔριον γὰρ*

---

483 - 484 *σπουδαῖον οὐδὲν οὐδὲ* ita codex; forsitan, *σπουδαῖον οὐδόν, οὐδὲν* quod alibi Vulgaris Eug. edidit. 485 *πρὸ* cod. 490 *(οἱ ἅγι)οι... (ἀν)τάξιοι καὶ μαρτυρι(κὸν βίον)* supplevi. 493 *τὶς γένομαι* cod. 500 *παρεδιδοίμην* cod. 506 *εἰ δ᾽ οὖν* cod. 508 *ἔτρεξον* cod.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212

258β *ἔλεγον τῷ Χριστῷ παραστήσομαι. Αὔριον ὄψομαι | τὸ ἀθέατον κάλλος. Ἤδη, νῦν ὁσονούπω, σωθήσομαι. Νῦν ἐρῶ τῷ Κυρίῳ «Ἰδοὺ διὰ τὸν σὸν νόμον θανάτου καὶ αὐτὸς πεῖραν ἔλαβον». Ἀλλά, κρίμασιν ἀῤῥήτοις, τοῦ τυχεῖν μὲν τοῦ τοιούτου τέλους ἀπέτυχον, τοῦ Χριστοῦ δὲ τῇ χάριτι, τοῦ τῆς προαιρέσεως μισθοῦ οὐδαμῶς. Πανταχοῦ γὰρ καὶ ἡ γνώμη, ὡς τοῖς ἁγίοις δοκεῖ, ὅταν ἀπηρτισμένη ᾖ, ὁλόκληρον λαμβάνει τὸν στέφανον.*

Ὁρᾶτε ὅσον ἀπεῖχον καὶ ἔτι διέστηκα τῆς ὑμῶν διαθέσεως. Ὑμεῖς μὲν γὰρ καὶ ζῆν με παρ' ὑμῖν καὶ τιμᾶσθαι ἐβούλεσθε. Αὐτὸς δ' ὡς τῆς οὐρανίου βασιλείας ἐκπεσών, τὸ μὴ φθάσαι τότε θανεῖν ἥγημαι, καὶ εἰσέτι, τοῦδε χάριν διαμένω περίλυπος. Εἰ δὲ διὰ τὴν ἐκ τῶν λόγων προσγενομένην
259α *ὠφέλειαν, πρόσωπον | πρὸς πρόσωπον ἀλλήλους ἐνορῶμεν καὶ καταμανθάνομεν τὰ πρώην κεκρυμμένα, παρασκευάζεσθε γοῦν, ὡς ἤδη παρήγγειλα, ἵνα καὶ ζῶντες ἐνταῦθα καὶ μεταστάντες ἐντεῦθεν καὶ ἀναστάντες ἐν Κρίσει, ἀλλήλων ὦμεν ἀχώριστοι καὶ Θεοῦ. Ἵστασθε στεῤῥοὶ ἐν τῇ πίστει. Φοβεῖσθε τὸν Κύριον. Τῆς ἐλεημοσύνης ἐπιμελεῖσθε. Ἔργῳ ἀλλήλους εἰς ἀγαθὸν ἀγαπᾶτε καὶ μνημονεύοντες τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἐν ταῖς προσευχαῖς. Τοῖς τὰς συνεισάκτους ἔχουσι μὴ συγκοινωνεῖτε· ὅτι δεῖ καὶ θεοστυγοῦς ζωῆς οὕτως ἀπέχεσθαι, ὡς θεαρέστου βίου ἐπιμελεῖσθαι. Μὴ λάθωμεν ἑαυτοῖς περιπίπτοντες. Οὕτω γὰρ ποιοῦντες, τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπιτύχοιτε. Ὑγιαίνοιτε ἐν πνεύματι. Ἔρρωσθε ἐν Χριστῷ.*

Μνησθείη τῆς
ἀγάπης ὑμῶν
ὁ Θεός.

---

520 *(πρόσωπον) πρὸς* supplevi.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
17/10/2023 13:10:49 EEST - 167.114.118.212